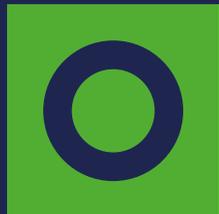


Γνωσιακή Βάση
Ελληνικού Συστήματος Αναγνώρισης
και Πιστοποίησης Μουσείων

Ο Δ Η Γ Ο Σ



ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΕΚΤΑΚΤΩΝ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ



ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ
ΜΟΥΣΕΙΩΝ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΝΕΟΤΕΡΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

ΠΡΑΞΗ: «ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΜΟΥΣΕΙΩΝ»
«Μεταρρύθμιση Δημόσιου 2014-2020»
«Ψηφιακός Μετασχηματισμός 2021-2027»
Συνολικός Προϋπολογισμός: 1.295.895,62€
Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ανάδοχος ΥΕ3: RADIANT TECHNOLOGIES ΑΕΒΕ

Παραδοτέα Υποέργου 3:
Γνωσιακή Βάση αποτελούμενη από 11 Οδηγούς για όλα τα θέματα λειτουργίας & οργάνωσης μουσείων

ΟΔΗΓΟΣ 10

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΣΠΥΡΟΣ ΝΑΣΑΙΝΑΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ: ΝΙΚΟΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ
ΚΑΙ ΟΜΑΔΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΩΝ

ΟΜΑΔΑ ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΥ:

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ-ΒΙΛΛΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Διευθύντρια Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Επικεφαλής Ομάδας Έργου

ΑΝΑΣΤΑΣΙΑ ΛΑΖΑΡΙΔΟΥ

Διευθύντρια Αρχαιολογικών Μουσείων, Εκθέσεων
και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, έως 12.2022

ΝΙΚΟΛΕΤΤΑ ΣΑΡΑΓΑ

Αναπλ. Διευθύντρια Αρχαιολογικών Μουσείων,
Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, 7.2023 κ.ε.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΚΛΕΠΑΡΗΣ

Διευθυντής Εικαστικών, Αρχιτεκτονικής,
Φωτογραφίας και Μουσείων Σύγχρονου Πολιτισμού

ΜΑΡΙΑ ΜΕΡΤΖΑΝΗ

Διευθύντρια Συντήρησης Αρχαίων και Νεότερων Μνημείων

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΦΡΙΣΗΡΑΣ

Διευθυντής Μελετών και Εκτέλεσης Έργων Μουσείων
και Πολιτιστικών Κτιρίων

ΜΑΡΙΑ-ΞΕΝΗ ΓΑΡΕΖΟΥ

Αναπλ. Διευθύντρια Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων

**ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΜΕ ΣΥΜΒΑΣΗ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ
ΟΡΙΣΜΕΝΟΥ ΧΡΟΝΟΥ:**

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

ΣΩΤΗΡΙΑ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΙΝΕΠΟΚ

ΦΩΤΕΙΝΗ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ - ΔΙΝΕΠΟΚ

ΔΕΣΠΟΙΝΑ-ΘΕΟΔΩΡΑ ΜΟΣΧΟΥ - ΔΕΑΦΜΣΠ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΟΙ

ΑΝΝΑ ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ - ΔΑΜΕΕΠ

ΞΑΝΘΗ ΤΣΙΦΤΣΗ - ΔΑΜΕΕΠ

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ

ΕΛΕΝΗ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΙΔΟΥ - ΔΙΝΕΠΟΚ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ-ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΓΝΩΣΙΑΚΗΣ ΒΑΣΗΣ:

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ-ΒΙΛΛΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ,
ΜΑΡΙΑ-ΞΕΝΗ ΓΑΡΕΖΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

ΕΛΙΑ ΒΛΑΧΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΩΝ:

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ-ΒΙΛΛΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Διευθύντρια Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Επικεφαλής Ομάδας Έργου

ΜΑΡΙΑ-ΞΕΝΗ ΓΑΡΕΖΟΥ

Αναπλ. Διευθύντρια Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου Μνημείων

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΔΟΥΜΑ

Τμηματάρχη Αρχαιολογικών Μουσείων
και Συλλογών, ΔΑΜΕΕΠ

ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ ΚΑΤΣΕΛΑΚΗ

Τμηματάρχη Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων
και Επικοινωνίας, ΔΑΜΕΕΠ

ΜΑΡΙΑ ΜΕΡΤΖΑΝΗ

Διευθύντρια Συντήρησης Αρχαίων και Νεότερων Μνημείων

ΜΑΡΙΑ ΚΡΙΝΗ

Στέλεχος Διεύθυνσης Συντήρησης Αρχαίων και
Νεότερων Μνημείων

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Τμηματάρχη Μουσείων Νεότερου Πολιτισμού, ΔΙΝΕΠΟΚ

ΕΛΕΝΗ ΣΠΥΡΑΚΗ

Τμηματάρχη Υποστήριξης Λειτουργίας, ΔΙΝΕΠΟΚ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΚΚΑΣ

Τμηματάρχη Μουσείων Σύγχρονου Πολιτισμού, ΔΕΑΦΜΣΠ

ΝΙΚΟΣ ΒΡΑΝΙΚΑΣ

Τμηματάρχη Αρχιτεκτονικών Μελετών Μουσείων και
Πολιτιστικών Κτιρίων

ΕΛΕΝΗ ΓΛΥΤΣΗ

Στέλεχος Τμήματος Αρχαιολογικών Μουσείων
και Συλλογών, ΔΑΜΕΕΠ

ΜΑΡΙΑ ΖΑΧΑΡΑΚΗ

Στέλεχος Τμήματος Μουσείων Νεότερου Πολιτισμού,
ΔΙΝΕΠΟΚ

ΣΟΦΙΑ ΜΠΑΣΙΟΥΚΑ

Στέλεχος Τμήματος Μουσείων Νεότερου Πολιτισμού,
ΔΙΝΕΠΟΚ

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΑΚΡΙΒΟΠΟΥΛΟΥ

Στέλεχος Τμήματος Μουσείων Νεότερου Πολιτισμού,
ΔΙΝΕΠΟΚ

ΜΑΡΙΑ-ΑΘΗΝΑ ΣΚΟΡΔΑΡΑ

Στέλεχος Τμήματος Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου
Μνημείων και Αρχαιολογικού Κτηματολογίου, ΔΔΕΑΜ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΥΡΡΗΣ

Στέλεχος Τμήματος Διαχείρισης Εθνικού Αρχείου
Μνημείων και Αρχαιολογικού Κτηματολογίου, ΔΔΕΑΜ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ:

ΜΑΡΙΝΑ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ:

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΑΡΜΟΥΤΣΟΣ

Γνωσιακή Βάση
Ελληνικού Συστήματος Αναγνώρισης
και Πιστοποίησης Μουσείων

10



ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
ΕΚΤΑΚΤΩΝ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ
ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ



Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
2014-2020 / 2021-2027



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού



Διεύθυνση Νεότερης
Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ISBN: 9789603867661

©2025, ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ, ΑΘΗΝΑ

ΟΔΗΓΟΣ 10
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ-ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΓΝΩΣΙΑΚΗΣ ΒΑΣΗΣ:
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ-ΒΙΛΛΥ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ, ΜΑΡΙΑ-ΞΕΝΗ ΓΑΡΕΖΟΥ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: ΕΛΙΑ ΒΛΑΧΟΥ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΣΠΥΡΟΣ ΝΑΣΑΙΝΑΣ
ΓΡΑΦΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ: ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΚΑΡΜΟΥΤΣΟΣ
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: ΜΑΡΙΝΑ ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Καθώς εισερχόμαστε στο δεύτερο τέταρτο του 21ου αιώνα, καθίσταται σαφές ότι τα Μουσεία, σήμερα, διαφέρουν σημαντικά από εκείνα του παρελθόντος. Δεν αποτελούν απλά κτηριακά κελύφη με στατικές συλλογές, αλλά ζωντανούς και δυναμικούς οργανισμούς με σύνθετους κοινωνικούς ρόλους, που προσαρμόζονται στο ιδεολογικό, κοινωνικοοικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο των κοινοτήτων στις οποίες ανήκουν, εξελισσόμενα μαζί με αυτές. Η σημαντική αυτή αλλαγή στην αντίληψη περί της φύσης και του ρόλου των Μουσείων αντικατοπτρίζεται και στον διευρυμένο και πιο συμπεριληπτικό ορισμό του τι εστί Μουσείον που υιοθετήθηκε πρόσφατα από το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM).

Σε αυτό το νέο και σύνθετο περιβάλλον, τα σύγχρονα μουσεία οφείλουν να είναι ανοιχτά, προσβάσιμα και ελκυστικά, να εκπαιδεύουν και να εμπνέουν προσφέροντας ολοκληρωμένες και ουσιαστικές εμπειρίες γνώσης και συναισθήματος. Για να παραμείνουν επίκαιρα, πρέπει να συμμετέχουν στην καθημερινή ζωή και στον δημόσιο διάλογο, να συνδυάζουν την έμπνευση με την ενσυναίσθηση και την κοινωνική ευθύνη. Αυτό απαιτεί στρατηγική σκέψη και όραμα, αλλά και επιχειρησιακή βιωσιμότητα, ανθεκτικότητα και ευελιξία, βασισμένη σε ορθή ανάλυση και κατανόηση των συνθηκών και των προκλήσεων του περιβάλλοντος, μέσω μιας αξιόπιστης και λειτουργικής διαδικασίας εσωτερικής και εξωτερικής αξιολόγησης.

Το θεσμικό και λειτουργικό πλαίσιο αυτής ακριβώς της διαδικασίας θέτει το Ελληνικό Σύστημα Αναγνώρισης και Πιστοποίησης Μουσείων του Υπουργείου Πολιτισμού, που αναπτύσσεται και εφαρμόζεται, τα τελευταία χρόνια, με χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης μέσω των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων «Μεταρρύθμιση του Δημόσιου Τομέα 2014-2020» και «Ψηφιακός Μετασχηματισμός 2021-2027». Απώτερος στόχος του έργου είναι η συνολική αναβάθμιση της δομής, της λειτουργίας και των υπηρεσιών, φυσικών και ψηφιακών, που παρέχουν τα Μουσεία της χώρας μας, μέσω ενός συστήματος ενιαίων και συνεκτικών διαδικασιών αξιολόγησης με βάση τα διεθνή πρότυπα μουσειακής πολιτικής και τους κανόνες δεοντολογίας του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων.

Με το Ελληνικό Σύστημα Αναγνώρισης και Πιστοποίησης Μουσείων, το Υπουργείο Πολιτισμού ασκεί τον θεσμικό εποπτικό του ρόλο και επικουρεί στην πράξη τα Δημόσια και τα Ιδιωτικά μουσεία, παρέχοντας τεχνογνωσία στην αντιμετώπιση αδυναμιών, στην εμπέδωση καλών πρακτικών και στην εφαρμογή δράσεων με

ταρρύθμισης και εκσυγχρονισμού. Με την ολοκλήρωση των σχετικών διαδικασιών αξιολόγησης και προσαρμογής, τα μουσεία τα οποία ανήκουν στο Υπουργείο Πολιτισμού, αλλά και εκείνα οργανισμών και φορέων που αποδεδειγμένα πληρούν συγκεκριμένες προδιαγραφές οργάνωσης και λειτουργίας και παρέχουν εγγυημένες υπηρεσίες υψηλής ποιότητας προς τους επισκέπτες, αποκτούν τον τίτλο του «Πιστοποιημένου» και του «Αναγνωρισμένου» Μουσείου αντίστοιχα. Η διαδικασία αυτή δεν συνιστά απλώς ηθική επιβράβευση. Παρέχει πρόσβαση και σε μια σειρά σημαντικών προνομίων.

Το Σύστημα, από τα πρώτα χρόνια της πιλοτικής εφαρμογής του, έχει αποδείξει ότι αποδίδει απτά αποτελέσματα στους μουσειακούς οργανισμούς στους οποίους εφαρμόζεται. Η διαδικασία «Πιστοποίησης» των Μουσείων του Υπουργείου Πολιτισμού έχει ήδη εφαρμοστεί με επιτυχία στην Περιφέρεια Ηπείρου και εξελίσσεται στις Περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας και Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Στην αντίστοιχη διαδικασία «Αναγνώρισης» έχουν παράλληλα εισαχθεί περισσότερα από 40 Μουσεία τρίτων φορέων, εκτός του Υπουργείου Πολιτισμού. Ένας σημαντικός αριθμός από αυτά την έχει ήδη ολοκληρώσει επιτυχώς. Το μεγάλο ενδιαφέρον συμμετοχής επιβεβαιώνει επί της αρχής, αλλά και στην πράξη, την ορθότητα των στρατηγικών επιλογών και της ασκούμενης πολιτικής εκ μέρους του Υπουργείου Πολιτισμού.

Οι διαδικασίες Πιστοποίησης και Αναγνώρισης των Μουσείων, που αρχικά πραγματοποιούνταν με συμβατικό τρόπο, τώρα πλέον υποστηρίζονται από ένα Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα. Το ΟΠΣ συμβάλλει ήδη σημαντικά στην προτυποποίηση, στον συντονισμό, στην ταχύτερη και αποτελεσματικότερη διεκπεραίωση των διαδικασιών, στην εξοικονόμηση πόρων, στη διάχυση και εμπέδωση των καλών πρακτικών, καθώς και στην εδραίωση της διαφάνειας, της εμπιστοσύνης και της λογοδοσίας, που απαιτεί η αρχή της χρηστής διοίκησης.

Προς τη συγκεκριμένη κατεύθυνση, καθοριστικός είναι ο ρόλος του ψηφιακού αποθετηρίου του Συστήματος, το οποίο λειτουργεί ως Γνωσιακή Βάση δεδομένων αναφοράς για το σύνολο των επιμέρους διαδικασιών. Το αποθετήριο αυτό εμπλουτίζεται διαρκώς με νέο περιεχόμενο και υποστηρικτικό υλικό, το οποίο συγκεντρώνεται ή δημιουργείται πρωτογενώς από τις συναρμόδιες Υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, προκειμένου να είναι ελεύθερα και μόνιμα διαθέσιμο στους μουσειακούς οργανισμούς, στους ειδικούς, στα μέλη της ακαδημαϊκής κοινότητας και σε κάθε ενδιαφερόμενο.

Ο παρών Οδηγός αποτελεί έναν από τους ένδεκα της Γνωσιακής Βάσης, που δημιουργήθηκαν από την Ομάδα Έργου σε συνεργασία με εγνωσμένου κύρους επαγγελματίες της μουσειακής διαχείρισης, με σκοπό να συνδράμουν τους επαγγελματίες και τους φορείς του μουσειακού τομέα στο πλαίσιο των επιμέρους διαδικασιών Αναγνώρισης και Πιστοποίησης. Οι συγκεκριμένοι Οδηγοί προορίζονται να λειτουργήσουν ως εύληπτα εγχειρίδια και εύχρηστα βοηθήματα εφαρμογής καλών μουσειολογικών πρακτικών για ένα ευρύ και ετερογενές –ως προς την επιστημονική κατάρτιση, την εξειδίκευση και την εμπειρία– κοινό, γεγονός που επηρεάζει τη διαμόρφωση της δομής και του περιεχομένου τους.

Υπό αυτό το πρίσμα, η στόχευση των Οδηγών είναι συγκεκριμένη και δεν επέχουν θέση γενικών εγχειριδίων μουσειολογίας, χωρίς αυτό να μειώνει στο ελάχιστο την υψηλή επιστημονική και βιβλιογραφική τους αξία. Οι Οδηγοί είναι απολύτως συμβατοί με τις βασικές αρχές μουσειακής οργάνωσης και λειτουργίας που προβλέπονται από τον Κώδικα Δεοντολογίας του ICOM (2009) και το σχετικό θεσμικό πλαίσιο. Περιλαμβάνουν πλούσιο εποπτικό υλικό, παραδείγματα και καλές πρακτικές από την ελληνική και διεθνή εμπειρία, παραπομπές και αναφορές στη σύγχρονη σχετική βιβλιογραφία.

Για το εξαιρετικά σημαντικό και απαιτητικό έργο της παραγωγής των Οδηγών της Γνωσιακής Βάσης, τη συγκρότηση και τον εμπλουτισμό του ψηφιακού αποθετηρίου, καθώς και για την ανάπτυξη του Ολοκληρωμένου Πληροφοριακού Συστήματος εφαρμογής και υποστήριξης του Ελληνικού Συστήματος Αναγνώρισης και Πιστοποίησης Μουσείων, ευχαριστώ και συγχαίρω όλους τους συντελεστές: Τα στελέχη των συναρμόδιων Υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού, της Κοινωνίας της Πληροφορίας ΜΑΕ και των αναδόχων εταιρειών, καθώς και τους εξειδικευμένους επαγγελματίες και ερευνητές. Η συνδρομή τους στην έγκαιρη και επιτυχή ολοκλήρωση αυτού του εξαιρετικά σημαντικού για το παρόν και το μέλλον του ελληνικού μουσειακού τομέα έργου υπήρξε πολύτιμη.

Δρ Λίνα Μενδώνη

Υπουργός Πολιτισμού

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο παγκόσμιο περιβάλλον, όπου κυριαρχούν σύνθετες και αλληλένδετες κοινωνικές, τεχνολογικές, πολιτικές και οικονομικές προκλήσεις, τα Μουσεία του 21ου αιώνα καλούνται να επαναπροσδιορίσουν τον θεσμικό τους ρόλο και να αναστοχαστούν την αποστολή, τις αξίες και τις λειτουργίες τους. Η επιβίωσή τους, αλλά πρωτίστως η ουσιαστική τους συμβολή στις σύγχρονες κοινωνίες, εξαρτώνται πλέον από την ικανότητά τους να ενσωματώνουν καινοτόμες στρατηγικές, προσεγγίσεις και μοντέλα διαχείρισης που ανταποκρίνονται στις ανάγκες ενός ποικιλόμορφου, απαιτητικού και ενίοτε ρευστού κοινού. Εντός αυτού του πλαισίου, χαρακτηριστικά όπως η εξωστρέφεια, η συμπερίληψη, η διαπολιτισμική ευαισθησία, η προσβασιμότητα, και ιδίως η ενεργός συμμετοχή των πολιτών στην πολιτισμική πρακτική και στον δημόσιο διάλογο, αναδεικνύονται σε κρίσιμους παράγοντες για την ενίσχυση της βιωσιμότητας, της αξιοπιστίας και της διαχρονικής αξίας των μουσειακών οργανισμών ως δυναμικών και κοινωνικά εμπλεκόμενων πολιτιστικών θεσμών.

Αντιλαμβανόμενο την ανάγκη ανταπόκρισης στους σύγχρονους και πολυεπίπεδους μετασχηματισμούς, το Υπουργείο Πολιτισμού διαδραματίζει καίριο ρόλο, λειτουργώντας ως θεσμικός αρωγός των μουσειακών φορέων. Μέσα από την παροχή τεχνολογίας και υποστήριξης και –όπου είναι εφικτό– την αξιοποίηση διαθέσιμων πόρων, επιδιώκει τον λειτουργικό εκσυγχρονισμό του μουσειακού τοπίου της χώρας. Ιδιαίτερης σημασίας προς αυτή την κατεύθυνση κρίνεται η συμβολή του Ελληνικού Συστήματος Αναγνώρισης και Πιστοποίησης Μουσείων, το οποίο, ως διοικητική διαδικασία του ΥΠΠΟ, στοχεύει στην αναβάθμιση του συνόλου των μουσειακών οργανισμών της ελληνικής επικράτειας. Το σύστημα αυτό προάγει τη διαδικασία αυτοαξιολόγησης των Μουσείων, βάσει διεθνώς αναγνωρισμένων προτύπων, ενώ ταυτόχρονα ενθαρρύνει την υιοθέτηση βέλτιστων πρακτικών σε όλους τους τομείς της οργάνωσης και της λειτουργίας τους.

Η διαδικασία υποστηρίζεται πλέον από ένα Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα, που υπερβαίνει τους περιορισμούς της παραδοσιακής λειτουργίας, συμβάλλοντας στην εξοικονόμηση χρόνου, καθώς και στην ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και της διαφάνειας. Κεντρικό στοιχείο αυτού του συστήματος αποτελεί η διαδικτυακή πύλη του Ελληνικού Συστήματος Αναγνώρισης και Πιστοποίησης Μουσείων, εντός της οποίας λειτουργεί η Γνωσιακή Βάση – ένα ψηφιακό αποθετήριο που φιλοξενεί, μεταξύ άλλων, έντεκα Οδηγούς Καλών Μουσειολογικών Πρακτικών. Οι εν λόγω Οδηγοί καλύπτουν επιμέρους θεματικές λειτουργίας και οργάνωσης των Μουσείων στους τομείς της διοίκησης, της διαχείρισης των συλλογών, της επικοινωνίας, του μάρκετινγκ, της εκπαίδευσης, της ψηφιακής προβολής, πάντα με βάση τις διεθνείς πρακτικές.

Ελπίζουμε ότι στο σύνολό τους οι Οδηγοί αυτοί θα αποδειχθούν πολύτιμο εργαλείο για τους επαγγελματίες και τους εθελοντές των Μουσείων, αλλά και για κάθε ενδιαφερόμενο. Ως μια εύχρηστη και αξιόπιστη πηγή πληροφοριών και γνώσεων, έχουν τη δυνατότητα να λειτουργήσουν ως θεμέλιο για τη συστηματική ενδυνάμωση της μουσειακής κοινότητας, ενώ παράλληλα μπορεί να αποτελέσουν το έναυσμα για την ενεργοποίηση ενός γόνιμου, δημιουργικού και ουσιαστικού διαλόγου, απαραίτητου για την προώθηση καινοτόμων πρακτικών και την ανανέωση του σύγχρονου μουσειακού σκηνικού. Ταυτόχρονα, αναμένεται να αποτελέσουν έναν αξιόπιστο αρωγό και για τα στελέχη του ΥΠΠΟ, προσφέροντας συμπληρωματική γνώση και πληροφόρηση με απώτερο στόχο τη διαρκή βελτίωση και την ενίσχυση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Δρ Ολυμπία Βικάτου

Γενική Διευθύντρια
Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΒΑΣΗ

Ο Οδηγός που διαβάζετε αποτελεί μέρος της Γνωσιακής Βάσης του «Ελληνικού Συστήματος Αναγνώρισης και Πιστοποίησης Μουσείων», <https://accreditation.culture.gov.gr>. Δημιουργήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Ελληνικό Σύστημα Αναγνώρισης και Πιστοποίησης Μουσείων» και αποτελεί το απαραίτητο συμπλήρωμά της.

Η Γνωσιακή Βάση είναι ένα συλλογικό εγχείρημα, στο οποίο έχουν συμβάλει εξίσου στελέχη του ΥΠΠΟ και έγκριτοι επαγγελματίες από τον χώρο των μουσείων.

Απευθύνεται σε επαγγελματίες ή εθελοντές των μουσείων, με στόχο να τους βοηθήσει να αντιληφθούν τις ανάγκες του μουσείου τους και να επιλέξουν τα μέτρα (μελέτες, έργα κ.ά.) με τα οποία θα τις εξυπηρετήσουν. Έτσι, η Γνωσιακή Βάση δεν αποτελείται από εγχειρίδια διδασκαλίας, αλλά εγχειρίδια προς επαγγελματίες των μουσείων. Πέρα από τις πληροφορίες και τις καλές πρακτικές που προσφέρει, λειτουργεί πολύ καλά και στο μεταγνωστικό επίπεδο: να γνωρίζουμε τι γνωρίζουμε, τι δεν γνωρίζουμε και πώς μπορούμε να καλύψουμε τις ανάγκες μας στα θέματα που δεν γνωρίζουμε.

Οι Οδηγοί της Γνωσιακής Βάσης απευθύνονται σε ετερογενές κοινό, που δεν διαθέτει ομοιογενή εκπαιδευτικά προσόντα, αλλά διαθέτει επαγγελματική εμπειρία στον χώρο του μουσείου (επ' αμοιβή ή στο πλαίσιο εθελοντικής προσφοράς). Ο στόχος τους είναι να βοηθήσουν τους επαγγελματίες των μουσείων να εντοπίσουν σημεία στα οποία ο οργανισμός στον οποίο εργάζονται χρειάζεται να βελτιωθεί και, στη συνέχεια, με εφόδιο τις γνώσεις και πρακτικές που περιλαμβάνονται στη Γνωσιακή Βάση, να μπορούν:

- Να αποτυπώσουν με σαφήνεια την υφιστάμενη κατάσταση και να διατυπώσουν την προσδοκώμενη βελτίωση, σε οποιαδήποτε πτυχή της λειτουργίας των μουσείων τους.
- Να επιλέξουν τους κατάλληλους φορείς ή/και επαγγελματίες στους οποίους θα απευθυνθούν για να βελτιώσουν το μουσείο τους.

Είναι συμβατοί με τις βασικές αρχές μουσειακής οργάνωσης και λειτουργίας, ακολουθούν τον Κώδικα Δεοντολογίας του ICOM και το θεσμικό πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί με το άρθρο 45 του ν. 4858/2021 «Για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς», αλλά και σχετικές ρυθμίσεις για την καθολική προσβασιμότητα και άλλες πτυχές της μουσειακής λειτουργίας.

Η Γνωσιακή Βάση προσφέρει εφόδια για όλα τα μουσεία της χώρας, διότι το «Ελληνικό Σύστημα Αναγνώρισης και Πιστοποίησης Μουσείων» αντιμετωπίζει το μουσειακό τοπίο συνολικά, με βάση την παραδοχή ότι τα μουσεία συνιστούν τα ίδια

ένα σύστημα, λειτουργούν ως ένα δίκτυο, είτε αυτό έχει κάποια θεσμική έκφραση είτε (στην πλειονότητα των περιπτώσεων) δεν έχει καμιά εξωτερική έκφραση. Μπορούμε εντούτοις να μιλάμε για μουσειακό σύστημα, καθώς όλα τα μουσεία επηρεάζονται τόσο από τις εξελίξεις στη θεωρία και την πρακτική της μουσειολογίας (αν και τις υιοθετούν σε κυμαινόμενο βαθμό και ταχύτητα) όσο και από την απλή χωρική συνύπαρξή τους ή τη θεματική συνάφεια μεταξύ τους ή, τέλος, σε ό,τι αφορά στα αρχαιολογικά μουσεία του ΥΠΠΟ, από το κοινό οργανωσιακό σχήμα και διοικητικό πλαίσιο.

Το «Ελληνικό Σύστημα Αναγνώρισης και Πιστοποίησης Μουσείων» αποτελεί μια δημόσια πολιτική, βασισμένη στο σύστημα Διοίκησης Ολικής Ποιότητας και προσαρμοσμένη για τους μουσειακούς οργανισμούς, με στόχο να καταστήσει τα μουσεία:

- Ελκυστικά για πολλές και διαφορετικές ομάδες κοινού και ιδιαίτερα τους νέους.
- Συμπεριληπτικά και προσβάσιμα, ώστε να εξυπηρετούν τις ανάγκες των σύγχρονων κοινωνιών.
- Ανθεκτικά και βιώσιμα, έτσι ώστε να προσαρμόζονται γρηγορότερα και να ανταποκρίνονται καλύτερα στις πολλαπλές προκλήσεις –περιβαλλοντικές, οικονομικές, κοινωνικές– του 21ου αιώνα.

Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου

Διευθύντρια Νεότερης Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Γενική Διεύθυνση Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς
Υπουργείο Πολιτισμού

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
10.i ΣΚΟΠΟΣ	13
10.ii ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	13
10.iii ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ	13
10.1 ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑ	15
10.1.1 Φυσικοί παράγοντες	15
10.1.1.1 Φωτιά και καπνός	15
10.1.1.2 Πλημμύρα	16
10.1.1.3 Άλλα έντονα καιρικά φαινόμενα	17
10.1.1.4 Σεισμική και ηφαιστειακή δραστηριότητα	18
10.1.1.5 Τοξικότητα	18
10.1.1.6 Μικροοργανισμοί και ζώα	19
10.1.1.7 Επιδημίες	19
10.1.2 Ανθρωπογενείς παράγοντες	20
10.1.2.1 Έκτακτες ιατρικές καταστάσεις	20
10.1.2.2 Επιθέσεις κατά ανθρώπων	20
10.1.2.3 Επιθέσεις κατά αντικειμένων των συλλογών	21
10.1.2.4 Επιθέσεις κατά εγκαταστάσεων	21
10.1.2.5 Τεχνολογικές επιθέσεις	22
10.1.3 Τεχνικοί και τεχνολογικοί παράγοντες, αμέλεια προσωπικού και αστοχίες φύλαξης	22
10.1.3.1 Αστοχία εγκαταστάσεων	23
10.1.3.2 Αστοχία συστημάτων	23
10.1.3.3 Αμέλεια προσωπικού, αστοχίες φύλαξης και δολιοφθορά εκ των έσω	23
10.1.4 Το νομικό και θεσμικό πλαίσιο	24
10.1.5 Ειδικότητες	28
10.2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ/ΕΠΙΣΚΕΠΤΡΙΩΝ	29
10.2.1 Πολιτική προστασίας προσωπικού και επισκεπτών/επισκεπτριών	29
10.2.2 Συστήματα αναγγελίας κινδύνων και προστασίας προσωπικού και επισκεπτών/επισκεπτριών	31
10.2.3 Μέσα ατομικής προστασίας	32
10.2.4 Υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας και ομάδες προστασίας	33
10.2.5 Σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών	33
10.2.6 Ασκήσεις ετοιμότητας για την προστασία προσωπικού και επισκεπτών/επισκεπτριών	34

10.3	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ	35
10.3.1	Πολιτική προστασίας συλλογών	35
10.3.2	Πολιτική προστασίας αρχείων	37
10.3.3	Συστήματα αναγγελίας κινδύνων και προστασίας συλλογών	37
10.3.4	Υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας και ομάδες προστασίας.....	38
10.3.5	Σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών	38
10.3.6	Ασκήσεις ετοιμότητας για την προστασία των συλλογών	39
10.3.7	Προστασία πνευματικών δικαιωμάτων χρήσης υλικού.....	40
10.4	ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	41
10.4.1	Πολιτική προστασίας εγκαταστάσεων και εξοπλισμού.....	41
10.4.2	Συστήματα αναγγελίας κινδύνων και προστασίας εγκαταστάσεων	41
10.4.3	Υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας και ομάδες προστασίας.....	42
10.4.4	Σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών	42
10.4.5	Ασκήσεις ετοιμότητας για την προστασία των εγκαταστάσεων.....	43
10.5	ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ	44
10.5.1	Εκτίμηση κινδύνων	44
10.5.2	Προσωπικό ασφαλείας, δίκτυο συνεργατών/συνεργάτιδων ασφαλείας και λοιπό προσωπικό	47
10.5.3	Συστήματα ασφαλείας, υλικά και εξοπλισμός διάσωσης.....	48
10.5.4	Αντιμετώπιση – διάσωση	48
10.5.5	Σταθεροποίηση – ανάκαμψη.....	49
10.5.6	Ενημέρωση, εκπαίδευση και επικοινωνία με το προσωπικό	50
10.5.7	Ενημέρωση και επικοινωνία με επισκέπτες/επισκέπτριες	50
10.5.8	Αξιολόγηση συστημάτων ασφαλείας και σχεδίων διαχείρισης έκτακτων αναγκών	51
10.5.9	Αξιοποίηση της τεχνολογίας	51
10.5.10	Αξιοποίηση καλών πρακτικών και προτύπων.....	52

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ _____ **53**

Π.10.i ΣΥΧΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ **53**

Π.10.ii ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ **54**

Π.10.iii ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ **57**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

10.i ΣΚΟΠΟΣ

Σκοπός του Οδηγού 10 είναι να παρέχει ενημέρωση για όλες τις καταστάσεις έκτακτων αναγκών στα μουσεία και τους κινδύνους που τις προκαλούν ή απορρέουν από αυτές για το προσωπικό και τους/τις επισκέπτες/επισκέπτριες, τις συλλογές και τις εγκαταστάσεις, καθώς και για τους τρόπους πρόληψης και αντιμετώπισής τους.

Ξεκινώντας από την κατανόηση των κινδύνων και των καταστάσεων έκτακτων αναγκών, το μουσείο οφείλει να σχεδιάζει τη δράση του για την πρόληψη και την αντιμετώπισή τους. Για να το καταφέρει, πρέπει να συνεκτιμά τις βασικές αρχές της πολιτικής προστασίας, τα καθήκοντα του προσωπικού, τα σχέδια διαχείρισης έκτακτων αναγκών και τις ασκήσεις ετοιμότητας. Οι μουσειακοί οργανισμοί, ως χώροι δημόσιας χρήσης και «κιβωτοί» του πολιτισμού, οφείλουν να προστατεύουν τόσο τους ανθρώπους όσο και τα πολύτιμα και συχνά αναντικατάστατα τεκμήρια που φιλοξενούν.

10.ii ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Ο αναγνώστης ή η αναγνώστριά του Οδηγού:

- Θα κατανοήσει βασικές έννοιες γύρω από τις καταστάσεις έκτακτης ανάγκης.
- Θα αντιληφθεί τη στρατηγική σημασία της χάραξης πολιτικής προστασίας.
- Θα υιοθετήσει πρακτικές για την πρόληψη έκτακτων καταστάσεων.
- Θα σχεδιάσει πρωτόκολλα ενεργειών απόκρισης στις έκτακτες καταστάσεις, σε συνεργασία με εξειδικευμένους συνεργάτες.

10.iii ΒΑΣΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ

Έκτακτες καταστάσεις

Με τον όρο «έκτακτες» περιγράφονται οι καταστάσεις εκτός ομαλής λειτουργίας ενός φορέα, που μπορεί να οφείλονται σε φυσικούς, ανθρωπογενείς, τεχνικούς ή τεχνολογικούς παράγοντες. Στην περίπτωση των μουσείων, μπορεί να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στους ανθρώπους, στις συλλογές, στις εγκαταστάσεις και στον εξοπλισμό τους.

Πολιτική προστασίας

Πολιτική προστασίας είναι το στρατηγικό σχέδιο, οι βασικές αρχές και οι πρακτικές που ακολουθούνται για την πρόληψη και αντιμετώπιση των έκτακτων καταστάσεων.

Σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών

Ως Σχέδιο Διαχείρισης Έκτακτης Ανάγκης (ΣΔΕΑ) ορίζεται το σύνολο των προδιαγεγραμμένων και οργανωμένων διαδικασιών που ακολουθούνται σε περίπτωση εκδήλωσης περιστατικών έκτακτης ανάγκης σε ένα μουσείο. Προβλέπει ποιες ενέργειες πρέπει να γίνουν και σε ποια χρονική στιγμή (ενέργειες πρόληψης και ετοιμότητας, πρωτόκολλα ενεργειών άμεσης απόκρισης, ενέργειες αποκατάστασης), καθώς και ποια μέλη του προσωπικού πρέπει να ενεργήσουν (κατανομή αρμοδιοτήτων). Οι ενέργειες που προβλέπει αφορούν την προστασία τόσο του προσωπικού και των επισκεπτών/επισκεπτριών όσο και των συλλογών και των εγκαταστάσεων του μουσείου. Επίσης, περιγράφει τον τρόπο ενημέρωσης του προσωπικού και του κοινού αναφορικά με την εφαρμογή του σχεδίου σε περίπτωση έκτακτου περιστατικού. Η πρόβλεψη εκπόνησης σχεδίου διαχείρισης έκτακτων αναγκών συνιστά σημαντικό τμήμα του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας κάθε μουσείου.

Ασκήσεις ετοιμότητας

Οι ασκήσεις ετοιμότητας είναι οι τακτικές ασκήσεις που γίνονται στις εγκαταστάσεις του φορέα, με αντικείμενο την εφαρμογή των σχεδίων διαχείρισης έκτακτων αναγκών.

Απειλή

Απειλή είναι η κατάσταση που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο το προσωπικό, τους επισκέπτες/επισκέπτριες, τις συλλογές ή τις εγκαταστάσεις του μουσείου.

Κίνδυνος

Κίνδυνος είναι το δυνητικό γεγονός, φαινόμενο ή ανθρώπινη ενέργεια που μπορεί να απειλήσει τη ζωή ή την υγεία ενός ή περισσότερων ανθρώπων ή την ασφάλεια και την ακεραιότητα περιουσίας, αντικειμένων, εγκαταστάσεων ή/και του περιβάλλοντος.

Καταστροφή

Καταστροφή είναι η πρόκληση εκτεταμένων ανθρωπίνων, υλικών ή/και περιβαλλοντικών απωλειών.

10.1 ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΣΕ ΜΟΥΣΕΙΑ

Οι έκτακτες καταστάσεις μπορεί να συμβούν εκτός της ομαλής λειτουργίας των μουσείων και να έχουν αρνητικές επιπτώσεις στους ανθρώπους, στις συλλογές, στις κτηριακές εγκαταστάσεις και στον εξοπλισμό τους. Μπορεί να οφείλονται σε φυσικούς, ανθρωπογενείς, τεχνικούς ή τεχνολογικούς παράγοντες, ενώ η κατανόηση και η αναγνώρισή τους, καθώς και η πρόβλεψη των αρνητικών συνεπειών που μπορεί να επιφέρουν, είναι ιδιαίτερα σημαντικές για να αποφευχθούν οι τραυματισμοί ή η απώλεια ζωής και να προστατευθούν οι συλλογές και οι εγκαταστάσεις.

Ένα πρακτικό εγχειρίδιο με το οποίο μπορούν οι επαγγελματίες των μουσείων να ενημερωθούν συνοπτικά για τα είδη και τη διαχείριση των κινδύνων είναι ο οδηγός *Διαχείριση κινδύνων από τα μουσεία*, στη σειρά «Εγχειρίδια προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς» της UNESCO (ICOM, 2011). Ιδιαίτερα χρήσιμος είναι και ο οδηγός *A Guide to Risk Management of Cultural Heritage* (Pedersoli, Antomarchi και Michalski, 2016), ο οποίος αποτελεί σύνοψη της μεθόδου ABC,¹ που αναπτύχθηκε από το Καναδικό Ινστιτούτο Συντήρησης (CCI) και το Διεθνές Κέντρο για τη Μελέτη της Συντήρησης και Αποκατάστασης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (ICCROM) και παρέχεται ψηφιακά από την ιστοσελίδα του Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων (ICOM).² Επίσης, η Μπούνια (2012, σ. 144-145) έχει προσδιορίσει και κατηγοριοποιήσει τους γενικούς παράγοντες κινδύνων για τα μουσεία.

10.1.1 Φυσικοί παράγοντες

Ιδιαίτερα συχνές είναι οι έκτακτες καταστάσεις στα μουσεία που οφείλονται σε φυσικούς παράγοντες, όπως η φωτιά και ο καπνός, η πλημμύρα, τα έντονα καιρικά φαινόμενα, οι σεισμοί, η τοξικότητα, αλλά και η προσβολή από μικροοργανισμούς και οι επιδημίες. Τέτοιοι παράγοντες κλιμακώνονται ασύμμετρα και μπορεί να επιφέρουν τεράστιας έκτασης ζημιές, με τραυματισμούς, απώλεια ζωής και καταστροφή συλλογών.

10.1.1.1 Φωτιά και καπνός

Η φωτιά και ο καπνός μπορεί να οφείλονται κυρίως:

- Σε φυσικά αίτια (πυρκαγιά σε φυσική έκταση κοντά στο μουσείο).

1 Η κλίμακα ABC συνίσταται από 3 στοιχεία: το Α, που ποσοτικοποιεί τη συχνότητα ή την ένταση του καταστροφικού γεγονότος, το Β, που προσδιορίζει την εκτιμώμενη απώλεια σε κάθε στοιχείο του συνόλου, και το C, που συνθέτει την απώλεια των επιμέρους στοιχείων στο γενικότερο σύνολο. Η σύνθεση των στοιχείων Α, Β και C προσδιορίζει το μέγεθος του κινδύνου.

2 https://www.iccom.org/sites/default/files/Guide-to-Risk-Management_English.pdf (τελευταία επίσκεψη 30/05/2025).

- Σε φωτιά από ανθρώπινη αμέλεια (κάπνισμα, φωτιά σε κουζίνες, κεριά κ.λπ.).
- Σε ηλεκτρολογικό βραχυκύκλωμα ή ανάφλεξη στον μηχανολογικό εξοπλισμό του μουσείου.
- Σε εμπρησμό ή δολιοφθορά.

Η φωτιά, οι υψηλές θερμοκρασίες, ο καπνός και η στάχτη μπορεί να οδηγήσουν σε απώλεια ζωής, σοβαρό τραυματισμό (εγκαύματα κ.λπ.) ή άλλες σωματικές βλάβες (αναπνευστικά προβλήματα κ.λπ.). Είναι καταστροφικά για τις περισσότερες κατηγορίες αντικειμένων των μουσειακών συλλογών και ιδιαίτερα επιβλαβή για όλα τα αντικείμενα (@O.5). Τέλος, στις κτηριακές εγκαταστάσεις επέρχονται συχνά ανεπανόρθωτες βλάβες όταν το μέγεθος της φωτιάς είναι μεγάλο και, σε κάθε περίπτωση, πολύ σοβαρές φθορές, που απαιτούν πόρους και χρόνο για να αποκατασταθούν.

Προσοχή!

Η ταχύτητα εξάπλωσης της φωτιάς επιβάλλει τη γρήγορη αντίδραση (Τσενές, 2014, σ. 92-93). Ο τρόπος αντίδρασης διαφέρει σε κάθε περίπτωση, ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του χώρου, των συλλογών και των ομάδων προστασίας του μουσείου. Η παραμονή σε ένα σημείο ή η μετακίνηση προς το λάθος σημείο μπορεί κατά περίπτωση να οδηγήσει σε μοιραίο εγκλωβισμό, ενώ οι ενέργειες για την κατάσβεση που ενδείκνυνται σε μία περίπτωση μπορεί να οδηγήσουν σε καταστροφή των συλλογών ή των εγκαταστάσεων σε άλλη. Συμβουλευτείτε αποκλειστικά το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών του μουσείου σας, που έχει σχεδιαστεί προσεκτικά για την περίπτωσή σας και εκπαιδευτείτε σε αυτό!

10.1.1.2 Πλημμύρα

Η πλημμύρα στα μουσεία μπορεί να συνδέεται κυρίως με:

- Υπερχείλιση και ισχυρά κύματα σε παρακείμενα υδάτινα σώματα (ποταμούς, χείμαρρους, λίμνες και θάλασσα).
- Έντονες βροχοπτώσεις.
- Αστοχία των υδραυλικών, αποχετευτικών ή αρδευτικών συστημάτων του κτηρίου.
- Αστοχία των συστημάτων πυρόσβεσης.
- Αστοχία μουσειακών υποδομών (ενυδρείων, δεξαμενών νερού κ.λπ.).

Οι μεγάλες ποσότητες νερού μπορεί να οδηγήσουν σε απώλεια ζωής ή σοβαρό τραυματισμό. Το νερό (καθαρό ή ακάθαρτο) μπορεί να επιφέρει μη αναστρέψιμες βλάβες στα περισσότερα αντικείμενα των συλλογών, ενώ ορισμένα μπορεί να επηρεαστούν σε μικρότερο βαθμό (π.χ. τα γυάλινα, λίθινα και κεραμικά αντικεί-

μενα).³ Μέρος των εγκαταστάσεων μπορεί επίσης να καταστραφεί, ανάλογα με το μέγεθος της πλημμύρας, ενώ σε κάθε περίπτωση στις ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις, στον εργαστηριακό εξοπλισμό και σε άλλα ευαίσθητα κτηριακά μέρη (όπως μονωτικά υλικά, μοκέτες, επίπλωση κ.λπ.) θα επέλθουν ανεπανόρθωτες βλάβες, που θα απαιτήσουν ανακατασκευή ή αντικατάσταση.

Προσοχή!

Οι επιπτώσεις της πλημμύρας δεν υποχωρούν μαζί με την υποχώρηση του νερού (Τσενές, 2014, σ. 105). Σοβαροί κίνδυνοι, όπως κατάρρευση ή ηλεκτροπληξία, εξακολουθούν να υφίστανται για αρκετή ώρα μετά.

10.1.1.3 Άλλα έντονα καιρικά φαινόμενα

Η κλιματική αλλαγή που καταγράφεται τα τελευταία χρόνια σε παγκόσμιο επίπεδο, στο πλαίσιο της υπερθέρμανσης του πλανήτη, έχει αυξήσει σημαντικά τα ακραία καιρικά φαινόμενα και στη χώρα μας (@O.11). Καιρικά φαινόμενα όπως οι καταιγίδες, το χιόνι, ο παγετός προκαλούν καταστροφές κυρίως σε κτηριακές υποδομές, ιδίως σε περιοχές της Ελλάδας με βαρύτερο κλίμα ή περιοχές με πιο εύκρατο κλίμα που δεν διαθέτουν τις κατάλληλες αστικές ή κτηριακές υποδομές για να θωρακιστούν απέναντι σε αυτά.

Ο δυνατός αέρας επιφέρει συνήθως καταστροφές σε στοιχεία του εξωτερικού περιβλήματος των κτηρίων ή τραυματισμούς σε ανθρώπους από την πτώση οικοδομικών υλικών και αρχιτεκτονικών στοιχείων. Οι καταστροφές αυτές, αν δεν γίνουν γρήγορα αντιληπτές και αν δεν αντιμετωπισθούν άμεσα, μπορεί να επιφέρουν επιπλέον σημαντικές βλάβες στα κτήρια και στις συλλογές τους, μέσω της εισροής νερού, της εισχώρησης τρωκτικών και εντόμων ή της απότομης αύξησης ή πτώσης της θερμοκρασίας λόγω θερμικών απωλειών.

Οι έντονες βροχοπτώσεις και οι καταιγίδες μπορεί να επιφέρουν βλάβες όπως αυτές που αναφέρονται στο @O.10.1.1.2 (πλημμύρες). Η αυξημένη πτώση κεραυνών που συνοδεύει τις καταιγίδες μπορεί να προκαλέσει έντονες δονήσεις ή ακόμα και φωτιά, με αποτελέσματα αντίστοιχα με αυτά που αναφέρονται στο @O.10.1.11 (φωτιά και καπνός).

Το χιόνι και ο παγετός εγκυμονούν κινδύνους που σχετίζονται κυρίως με τον εγκλωβισμό ανθρώπων και με την κατάρρευση οριζόντιων τμημάτων των κτηρίων, όπως είναι τα δώματα, οι στέγες και τα στέγαστρα. Η κατάρρευση μπορεί να απειλήσει την ανθρώπινη ζωή και υγεία, ενώ μπορεί να καταστρέψει τμήματα των εκθεσιακών χώρων και των αποθηκών, απειλώντας και τις μουσειακές συλλογές. Το λιώσιμο του χιονιού και του πάγου μπορεί να έχει αντίστοιχες επιπτώσεις με αυτές των πλημμύρων, που περιγράφονται στο @O.10.1.1.2.

3 Για την επίδραση της υγρασίας στα αντικείμενα των συλλογών των μουσείων, βλ. @O.5.

10.1.1.4 Σεισμική και ηφαιστειακή δραστηριότητα

Γεωλογικοί παράγοντες όπως η **σεισμική ή και η ηφαιστειακή δραστηριότητα** είναι αρκετά κοινοί στη χώρα μας σε σχέση με άλλες γεωγραφικές περιοχές. Τα ενεργά ηφαίστεια της Ελλάδας εντοπίζονται κατά μήκος του Ελληνικού Ηφαιστειακού Τόξου: Σουσακι, Μέθανα, Μήλος, Σαντορίνη, Γυαλί Νισύρου, Νίσυρος και Κως. Αν και η σεισμική τους δραστηριότητα θεωρείται χαμηλή και παρακολουθείται στενά, οι κτηριακές εγκαταστάσεις που βρίσκονται κατά μήκος του Τόξου θα πρέπει να εγγράφουν τα ενδεχόμενα εκδήλωσης ηφαιστειακών φαινομένων στην πολιτική προστασίας και στα σχέδια διαχείρισης έκτακτων αναγκών που συντάσσουν.

Οι σεισμοί αποτελούν πολύ συχνό φαινόμενο σε όλο τον ελλαδικό χώρο και θα πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη στον σχεδιασμό διαχείρισης έκτακτων αναγκών από τα μουσεία.⁴ Πέρα από την προστασία της ανθρώπινης υγείας και ζωής, που απειλούνται άμεσα από την κατάρρευση δομών που μπορεί να προκαλέσει ένας σεισμός, επικίνδυνα είναι τα φαινόμενα αυτά επίσης για την ασφάλεια των συλλογών που κινδυνεύουν από μερική ή ολική καταστροφή από την πτώση τους ή την πτώση αντικειμένων επάνω τους. Ο Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας συντάσσει και αναθεωρεί Χάρτες Σεισμικής Επικινδυνότητας που ορίζουν τις περιοχές που είναι πιθανότερο να πληγούν από ισχυρούς σεισμούς.⁵

10.1.1.5 Τοξικότητα

Η **τοξικότητα** μπορεί να οφείλεται σε υλικά που διαρρέουν στο περιβάλλον του μουσείου σε στερεή, υγρή ή αέρια μορφή. Τέτοια, στην περίπτωση των μουσείων, μπορεί να είναι υλικά που σχετίζονται με τις μηχανολογικές εγκαταστάσεις (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, φρέον κ.λπ.), τα υλικά συντήρησης (υλικά καθαρισμού όπως οξέα κ.λπ.),⁶ τα υλικά γενικής καθαριότητας (υδροχλωρικό οξύ, χλωρίνη κ.λπ.) ή, σε ορισμένες περιπτώσεις, τα ίδια τα αντικείμενα των συλλογών (ευρήματα ανασκαφών, ταριχευμένα ζώα, προϊόντα διάβρωσης μετάλλων με τοξική δράση, χρωστικές από ουσίες πλέον απαγορευμένες, όπως ο μόλυβδος, το αρσενικό, ο αμιάντος, η αμμωνία κ.λπ., αλλά και υλικά που έχουν χρησιμοποιηθεί σε προγενέστερες επεμβάσεις συντήρησης, πλέον απαγορευμένα, όπως το DDT, η ναφθαλίνη κ.λπ.). Τέλος, τα βραχυκυκλώματα σε ηλεκτρολογικές εγκαταστάσεις ή ηλεκτρολογικό υλικό και οι φωτιές μπορεί να προκαλέσουν τοξικότητα λόγω των συνοδευτικών αναθυμιάσεων.

4 Για τα προληπτικά και τα πρώτα σωστικά μέτρα σε περίπτωση σεισμού, βλ. Γκιώση, Κρινή, Μαραγκού και Πρόκος, 2002.

5 Για τους Χάρτες Σεισμικής Επικινδυνότητας, βλ. <https://oasp.gr/node/689> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

6 Για την τοξικότητα των υλικών συντήρησης, βλ. Waldron, 1987, σ. 75-84.

Η τοξικότητα μπορεί να αποβεί μοιραία για την ανθρώπινη ζωή ή να προκαλέσει σημαντικές βλάβες (αναπνευστικά προβλήματα, εγκαύματα κ.λπ.), ενώ είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη και για τα αντικείμενα των συλλογών.

10.1.1.6 Μικροοργανισμοί και ζώα

Μια σοβαρή απειλή για τα μουσεία, τις συλλογές, τους/τις εργαζόμενους/εργαζόμενες και τους/τις επισκέπτες/επισκέπτριές τους αποτελούν και ορισμένοι **μικροοργανισμοί και ζώα**.⁷

Μύκητες όπως η μούχλα μπορεί να προκαλέσουν προβλήματα υγείας στο προσωπικό και στους/στις επισκέπτες/επισκέπτριες, αλλά και να καταστρέψουν ευαίσθητα αντικείμενα των συλλογών.

Η εκτεταμένη προσβολή από ξυλοφάγα έντομα, όπως το σαράκι, οι τερμίτες, και έντομα που τρώνε το χαρτί και το ύφασμα, όπως το ψαράκι, ο σκόρος και πολλά από τα σκαθάρια, αποτελεί σοβαρή απειλή για τα αντικείμενα των συλλογών και μπορεί να οδηγήσει σε πλήρη καταστροφή αν δεν γίνει εγκαίρως αντιληπτή. Έντομα όπως κουνούπια, ψύλλοι, ψείρες και τσιμπούρια μεταφέρουν απευθείας σοβαρές ασθένειες στον άνθρωπο, ενώ έντομα όπως οι κατσαρίδες προκαλούν ασθένειες που σχετίζονται με την τροφική μόλυνση ή το αλλεργικό άσθμα. Έντομα, όπως σκορπιοί και αράχνες, και ερπετά, όπως φίδια, μπορεί να προκαλέσουν σοβαρά προβλήματα στους ανθρώπους λόγω της τοξικότητας του δηλητηρίου που μεταφέρουν με το δάγκωμά τους.

Μικρά ζώα και κυρίως θηλαστικά, όπως τα ποντίκια, οι αρουραίοι, οι νυφίτσες και οι νυχτερίδες, ή πτηνά, όπως τα περιστέρια, μπορεί να καταστρέψουν αντικείμενα των συλλογών τρώγοντάς τα ή μέσω των περιττωμάτων τους. Με τα τελευταία μπορεί να μεταφέρουν σοβαρές ασθένειες και στον άνθρωπο.

10.1.1.7 Επιδημίες

Οι **επιδημίες**, όπως διαπιστώθηκε πρόσφατα με την πανδημία COVID-19, μπορεί με την παγκόσμια εξάπλωσή τους να κοστίζουν σε ανθρώπινες ζωές, να παράλυσουν τη λειτουργία των συστημάτων υγείας και να αποδιάρθρωσουν τις οικονομίες. Σοβαρές επιπτώσεις έχουν οι επιδημίες και στον τρόπο λειτουργίας των μουσείων που, ως δημόσιοι χώροι στους οποίους παρατηρείται συχνά συνωστισμός και ως δημοφιλείς τόποι συνάθροισης ταξιδιωτών, εγκυμονούν κινδύνους για τη διάδοση των επιδημιών. Το προσωπικό των μουσείων και, κατά κύριο λόγο, το φυλακτικό προσωπικό και το προσωπικό εξυπηρέτησης κοινού είναι ιδιαίτερα εκτεθειμένο στις επιδημίες.

 7 Για την επίδραση μικροοργανισμών στα αντικείμενα των συλλογών των μουσείων, βλ. Kleitz, 1998, σ. 143-180 και @O.5.

Η οικονομική κατάρρευση που συχνά ακολουθεί την εκδήλωση επιδημιών εγκυμονεί επίσης σοβαρούς κινδύνους, που σχετίζονται με την παραμέληση συντήρησης των υποδομών, την υποστελέχωση του προσωπικού κ.λπ.

10.1.2 Ανθρωπογενείς παράγοντες

Αρκετές φορές, οι έκτακτες καταστάσεις στα μουσεία οφείλονται σε ανθρωπογενείς παράγοντες οι οποίοι μπορεί να συνδέονται με προβλήματα υγείας του προσωπικού ή των επισκεπτών/επισκεπτριών ή ενέργειες βίας, βανδαλισμού και δολιοφθοράς.

Προσοχή!

Αν και ορισμένες περιοχές είναι πιθανότερο να προσβληθούν από έντονους φυσικούς παράγοντες, οι ανθρωπογενείς και οι τεχνικοί/τεχνολογικοί παράγοντες πρόκλησης έκτακτων καταστάσεων, αν και διαφορετικοί ποιοτικά, μπορεί να προκύψουν οπουδήποτε (Matthews, Smith και Knowles, 2016, σ. 25-26).

10.1.2.1 Έκτακτες ιατρικές καταστάσεις

Οι **έκτακτες ιατρικές καταστάσεις** μπορεί να σχετίζονται με προβλήματα υγείας των εργαζόμενων ή των επισκεπτών/επισκεπτριών ή με προβλήματα υγείας και ατυχήματα που προκλήθηκαν λόγω της εργασίας ή της επίσκεψής τους στον χώρο του μουσείου.

Τα προβλήματα υγείας μπορεί να σχετίζονται με καρδιαγγειακές ή αναπνευστικές παθήσεις, ψυχικές ασθένειες, λοιμώδη νοσήματα, αλλεργικές αντιδράσεις κ.λπ. Η έκτακτη εκδήλωση συμπτωμάτων που σχετίζονται με τις ιατρικές αυτές καταστάσεις μπορεί να οδηγήσει σε θάνατο, απώλεια των αισθήσεων, παράλυση, επιληπτικό σοκ, αναφυλακτικό σοκ, οξύ πόνο, επιθετικότητα, κατατονία και απρόβλεπτες αντιδράσεις, που εγκυμονούν κινδύνους για τους/τις νοσούντες/νοσούσες και τους/τις γύρω τους.

Προβλήματα υγείας και ατυχήματα μπορεί να προκληθούν και από πτώση και πρόσκρουση σε στοιχεία των κτηριακών ή εκθεσιακών εγκαταστάσεων, από έκτακτες καταστάσεις που σχετίζονται με φυσικούς ή τεχνικούς παράγοντες που πλήττουν τις εγκαταστάσεις, όπως φωτιά, πλημμύρα, σεισμός, κατάρρευση κ.λπ., από τον χειρισμό εξοπλισμού, αντικειμένων ή επικίνδυνων υλικών, στο πλαίσιο της εργασίας του προσωπικού και γενικότερα από αμέλεια των εργαζόμενων ή των επισκεπτών/επισκεπτριών.

10.1.2.2 Επιθέσεις κατά ανθρώπων

Επιθέσεις κατά ανθρώπων μπορεί να καταγραφούν τόσο στους χώρους εργασίας

όσο και στους εκθεσιακούς και στους υπόλοιπους χώρους των μουσείων. Τέτοιες επιθέσεις μπορεί να οφείλονται σε τρομοκρατία, δόλο ή σε ψυχολογικά αίτια και να πραγματοποιούνται με πρόθεση ή σε κατάσταση βρασμού ψυχής. Αυτές μπορεί να οδηγήσουν σε σοβαρό τραυματισμό ή και σε θάνατο. Ορισμένες επιθέσεις μπορεί να είναι μαζικές, με πολλαπλούς στόχους, ή μπορεί να προκαλέσουν τον θάνατο και τον τραυματισμό περισσότερων ανθρώπων λόγω του τρόπου με τον οποίον εκδηλώνονται. Η εκδήλωση των επιθέσεων μπορεί να γίνει με άσκηση σωματικής βίας, χρήση όπλων, βαριών ή αιχμηρών αντικειμένων ή με χρήση τοξικών και εκρηκτικών υλών.

Σχετικά ανώδυνες σε σχέση με τα προηγούμενα είδη επιθέσεων κατά ανθρώπων αποτελούν οι λεκτικές επιθέσεις, η εξύβριση και άλλα φαινόμενα που μπορεί να διαταράξουν τη λειτουργία του μουσείου και, ως εκ τούτου, απαιτούν πρόβλεψη και μηχανισμούς αντίδρασης.

10.1.2.3 Επιθέσεις κατά αντικειμένων των συλλογών

Οι **επιθέσεις κατά αντικειμένων των συλλογών** καταγράφονται με σχετική συχνότητα στα μουσεία και μπορεί να πραγματοποιούνται με στόχο την κλοπή ή τη διαμαρτυρία, ή μπορεί να οφείλονται και σε πολιτισμικά,⁸ πολιτικά, θρησκευτικά ή ψυχολογικά αίτια, ή και άγνοια.

Η στοχοποίηση συγκεκριμένων αντικειμένων ή ομάδων αντικειμένων και οι πράξεις βανδαλισμού μπορεί να αποβούν επικίνδυνες για τα αντικείμενα, το προσωπικό και τους/τις επισκέπτες/επισκέπτριες, καθώς συχνά περιλαμβάνουν βία και χρήση επικίνδυνων αιχμηρών ή βαριών εργαλείων ή ουσιών, ή και φαινομενικά αβλαβών αντικειμένων, που μπορεί να προκαλέσουν καταστροφές και τραυματισμό.

10.1.2.4 Επιθέσεις κατά εγκαταστάσεων

Δριμείες **επιθέσεις κατά των εγκαταστάσεων** των μουσείων μπορεί να αντιμετωπιστούν σε έκτακτες πολιτικές ή κοινωνικές συνθήκες, όπως είναι οι πόλεμοι, οι εμφύλιες συρράξεις, οι κοινωνικές εξεγέρσεις κ.λπ. Ηπιότερες επιθέσεις και ενέργειες βανδαλισμού μπορεί να σημειωθούν από μεμονωμένα άτομα ή ομάδες ατόμων, με σκοπό τη διαμαρτυρία, την πλήξη του μουσειακού φορέα ή του φορέα που εκπροσωπεί (κράτος, ίδρυμα, πρόσωπο κ.λπ.). Και αυτού του είδους οι ενέργειες μπορεί να πραγματοποιηθούν με χρήση όπλων, εκρηκτικών ή χημικών

8 Οι «πολιτισμικοί πόλεμοι», όπως συνηθίζεται να ονομάζονται, ξεσπούν σε περιόδους κοινωνικής πώλωσης και μπορεί να εκδηλωθούν και με επίκεντρο τα μουσεία. Τα θέματα της φυλής, της εθνικότητας, του σώματος, της σεξουαλικότητας, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της θρησκείας και της εθνικής ταυτότητας είναι αυτά που συχνότερα οδηγούν σε βαρβαρότητες σε χώρους πολιτισμού (Dubin, 2012, σ. 657-661).

υλών, βαριών αντικειμένων, και μπορεί να αποβούν μοιραίες ή να οδηγήσουν σε σοβαρούς τραυματισμούς τους/τις επισκέπτες/επισκέπτριες και το προσωπικό, ενώ μπορεί να προκαλέσουν μερική ή γενικευμένη καταστροφή στα αντικείμενα των συλλογών, ως παράπλευρη επίπτωση.

Προσοχή!

Στις επιθέσεις κατά ανθρώπων, συλλογών και εγκαταστάσεων, το προσωπικό που ενεργεί πρέπει καταρχάς να μεριμνά για την προστασία της ζωής του και της σωματικής του ακεραιότητας (Τσενές, 2014, σ. 89).

10.1.2.5 Τεχνολογικές επιθέσεις

Οι **τεχνολογικές επιθέσεις** καταγράφονται με αυξανόμενη συχνότητα, καθώς η χρήση της τεχνολογίας εμπλέκεται όλο και περισσότερο στη διοικητική, επικοινωνιακή, επιστημονική και πρακτική λειτουργία των μουσείων. Τα τεχνολογικά συστήματα υποστήριξης της διοίκησης και της επικοινωνίας (αλληλογραφία, πρωτόκολλο, ιστοσελίδα, κοινωνικά δίκτυα κ.λπ.), του επιστημονικού έργου (βάσεις δεδομένων, αρχεία εικόνων κ.λπ.) και της γενικότερης λειτουργίας του μουσείου (συστήματα έκδοσης εισιτηρίων, έκδοσης αποδείξεων, ελέγχου των ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστάσεων και των συστημάτων ασφαλείας, παραγγελιών κ.λπ.) μπορεί να στοχοποιηθούν, οδηγώντας συχνά σε απώλεια αρχείων ή υποκλοπή απόρρητων πληροφοριών και προσωπικών δεδομένων, με σκοπό να πληγεί το κύρος του φορέα ή να επιβεβαιωθεί η τεχνολογική δεξιότητα παραβατικών ομάδων ή ατόμων, ή να υποστηριχθούν άλλες εγκληματικές ενέργειες όπως η κλοπή (@Ο.4.2.5.6).

Οι υλικές ή τεχνολογικές επιπτώσεις που μπορεί να έχει η επίθεση κατά αυτών των συστημάτων μπορεί να παρακωλύσει σημαντικά το έργο των μουσείων και η αποκατάστασή τους μπορεί να έχει αυξημένο κόστος. Επιπλέον, μπορεί να αμφισβητηθεί η ικανότητα του μουσειακού φορέα να φυλάσσει και να προστατεύει αποτελεσματικά αναντικατάστατα πολιτιστικά ή φυσικά αγαθά, με αποτέλεσμα να περιοριστούν σημαντικά οι χορηγίες, οι δωρεές, αλλά και η επισκεψιμότητα και οι πόροι του.

10.1.3 Τεχνικοί και τεχνολογικοί παράγοντες, αμέλεια προσωπικού και αστοχίες φύλαξης

Έκτακτες καταστάσεις στα μουσεία μπορεί να προκληθούν από τεχνικούς και τεχνολογικούς παράγοντες λόγω της αστοχίας των εγκαταστάσεων ή των τεχνολογικών συστημάτων τους, αλλά και λόγω αστοχιών της φύλαξης ή δολιοφθοράς εκ των έσω. Και αυτές οι έκτακτες καταστάσεις μπορεί να έχουν σοβαρές επιπτώσεις στον άνθρωπο και στα αντικείμενα των συλλογών.

10.1.3.1 Αστοχία εγκαταστάσεων

Όπως έχει αναφερθεί και προηγουμένως, τα μουσεία αποτελούν κτήρια δημόσιας χρήσης που συγκεντρώνουν μεγάλες ομάδες επισκεπτών, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις απασχολούν και σημαντικούς αριθμούς εργαζόμενων. Παράλληλα, φιλοξενούν ιδιαίτερα σημαντικά αντικείμενα, που χρήζουν ειδικής προστασίας. Μια **αστοχία των εγκαταστάσεων**, ως μεμονωμένο γεγονός ή σε συνδυασμό με φυσικές ή ανθρωπογενείς αιτίες, όπως κατάρρευση δομικών στοιχείων και κατασκευών, εκρήξεις σε μηχανολογικές εγκαταστάσεις, έκλυση τοξικών ουσιών κ.λπ., μπορεί να τραυματίσει ή να εγκλωβίσει επισκέπτες/επισκέπτριες και προσωπικό με μοιραία αποτελέσματα ή να καταστρέψει μερικώς ή ολικώς αντικείμενα των συλλογών. Συχνή αιτία για την εμφάνιση κινδύνων είναι η ελλιπής συντήρηση του ηλεκτρομηχανολογικού εξοπλισμού και του δικτύου ύδρευσης και αποχέτευσης.

10.1.3.2 Αστοχία συστημάτων

Η **αστοχία των τεχνολογικών συστημάτων**, και ιδίως αυτών που σχετίζονται με την ασφάλεια, όπως είναι τα συστήματα σήμανσης συναγερμού, αναγγελίας έκτακτων καταστάσεων, παθητικής και ενεργητικής πυροπροστασίας, σήμανσης εξόδων κινδύνου, απασφάλισης εξόδων κινδύνου κ.λπ., μπορεί στο πλαίσιο σοβαρών έκτακτων καταστάσεων να οδηγήσει σε τραυματισμό και απώλεια ανθρώπινης ζωής ή σε μερική ή ολική καταστροφή αντικειμένων των συλλογών.

Αστοχία άλλων λειτουργικών συστημάτων του μουσείου, όπως είναι τα συστήματα ελέγχου της θερμοκρασίας και υγρασίας, του καταγραφικού συστήματος ασφαλείας, των αισθητήρων κίνησης ασφαλείας κ.λπ., μπορεί να οδηγήσει σε σημαντικές φθορές ή να διευκολύνει την κλοπή αντικειμένων των συλλογών.

Η αστοχία συστημάτων προστασίας, από τις διακυμάνσεις της ηλεκτρικής τάσης ή από τη διακοπή της παροχής ρεύματος (UPS), συστημάτων αντικεραυνικής προστασίας και συστημάτων εφεδρικής αποθήκευσης δεδομένων (backup) μπορεί να οδηγήσει σε καταστροφή ακριβού τεχνολογικού εξοπλισμού που φιλοξενείται στην έκθεση ή χρησιμοποιείται από τη διοίκηση και το επιστημονικό προσωπικό του μουσείου. Η απώλεια δεδομένων μπορεί να έχει πολύ σοβαρές επιπτώσεις, μεταξύ άλλων, και στην τεκμηρίωση των αντικειμένων των συλλογών (απουσχετίση αντικειμένων, απώλεια πληροφοριών σχετικών με την προέλευση ή τη συντήρηση αντικειμένων κ.λπ.).

10.1.3.3 Αμέλεια προσωπικού, αστοχίες φύλαξης και δολιοφθορά εκ των έσω

Έκτακτες καταστάσεις ενδέχεται να προκύψουν στα μουσεία και λόγω **αμέλειας του προσωπικού** (από ελλιπή έλεγχο εγκαταστάσεων, κακή εκτίμηση της κατάστασης διατήρησης των εγκαταστάσεων ή του εξοπλισμού, κακό προγραμματι-

σμό συντήρησης, λάθη στον χειρισμό εξοπλισμού κ.λπ.) ή και λόγω **δολιοφθοράς εκ των έσω**.

Οι **αστοχίες στη φύλαξη**, που μπορεί να οφείλονται σε κακή εκπαίδευση, έλλειψη προσωπικού, απουσία φύλακα από τη θέση του/της, κόπωση, απόσπαση προσοχής κ.λπ., ενδέχεται να διευκολύνουν την εκδήλωση έκτακτων καταστάσεων που μπορεί να απειλήσουν ανθρώπους, αντικείμενα των συλλογών και εγκαταστάσεις.

Η **δολιοφθορά** εκ των έσω έχει πολύ συχνά θεωρηθεί αίτιο για την κλοπή αντικειμένων των συλλογών των μουσείων. Για τον σκοπό αυτό, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τηρούνται τα πρωτόκολλα ασφαλείας για όλους/όλες και να πραγματοποιούνται τακτικά όλοι οι προβλεπόμενοι έλεγχοι.

10.1.4 Το νομικό και θεσμικό πλαίσιο

Τα ζητήματα σχεδιασμού των κτηρίων και των εγκαταστάσεων σε σχέση με την ασφάλεια διέπονται από ένα ευρύτερο θεσμικό πλαίσιο, που περιλαμβάνει τον Νέο Οικοδομικό Κανονισμό, τον Κανονισμό **Πυροπροστασίας** Κτιρίων, τον Κτιριοδομικό Κανονισμό και τον νόμο για τον Έλεγχο και Προστασία του Δομημένου Περιβάλλοντος, όπως περιγράφονται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας.⁹ Το πλαίσιο αυτό καθορίζει τους όρους, τους περιορισμούς και τις προϋποθέσεις για την εκτέλεση οποιασδήποτε κατασκευής εντός ή εκτός των εγκεκριμένων σχεδίων πόλεων ή οικισμών και ρυθμίζει την κατασκευή των δομικών έργων, στο σύνολό τους και στα επιμέρους στοιχεία τους, έτσι ώστε να εξυπηρετούν τη χρήση για την οποία προορίζονται. Αποσκοπεί, μεταξύ άλλων, στην ασφαλή λειτουργία των κτηρίων και στην εξασφάλιση των ελάχιστων απαιτήσεων υγείας και ασφάλειας των ενοίκων και των περιοίκων, της αντοχής και της λειτουργικότητας. Επιπροσθέτως, ο Κτιριοδομικός Κανονισμός θέτει τις γενικές αρχές σχεδιασμού για τις κτηριακές απαιτήσεις που σχετίζονται με την ασφάλεια (πυροπροστασία, στατική επάρκεια κ.λπ.). Ειδικότερες απαιτήσεις καθορίζονται με επιμέρους τεχνικούς κανονισμούς.

Η Πυροσβεστική Υπηρεσία κατατάσσει τα μουσεία στους χώρους συνάθροισης κοινού και θεωρεί τα σχέδια πυρασφάλειας που οφείλουν να συντάξουν. Το Τμήμα Κανονισμών, Προτύπων και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής της Διεύθυνσης Αρχιτεκτονικής του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας είναι υπεύθυνο για την έγκριση παρεκκλίσεων παθητικής πυροπροστασίας κτηρίων μεγάλης κλίμακας με ιδιαίτερη μορφή και λειτουργία, που εμπίπτουν στις κατηγορίες συνάθροισης

9 <https://ypen.gov.gr/chorikos-schediasmos/ktiria/kanonismoι/> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

κοινού, μέσα από μια ιδιαίτερα αυστηρή διαδικασία.¹⁰

Οι μουσειακοί χώροι, ως χώροι εργασίας, διέπονται ως προς τη λειτουργία τους και από τη νομοθεσία που προβλέπει την Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία, όπως καταγράφεται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικής Ασφάλισης:¹¹

Η ελληνική νομοθεσία για την Υγεία και Ασφάλεια στην Εργασία (ΥΑΕ) είναι πλήρως εναρμονισμένη με την αντίστοιχη κοινοτική, μέσω της ενσωμάτωσης τόσο της Οδηγίας Πλαίσιο 89/391/ΕΟΚ όσο και των ειδικών Οδηγιών που απορρέουν από αυτή. Πυρήνας του σχετικού νομοθετικού πλαισίου στην Ελλάδα, το οποίο περιλαμβάνει πληθώρα επιμέρους νομοθετημάτων (ιδίως με τη μορφή π.δ.) για γενικούς και ειδικούς επαγγελματικούς κινδύνους ή χώρους εργασίας, αποτελεί ο Κώδικας Νόμων για την Υγεία & Ασφάλεια στην Εργασία (ΚΝΥΑΕ) που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 3850/2010 (ΦΕΚ Α' 84) και στον οποίο, μεταξύ άλλων διατυπώνεται η νομική αρχή της αποκλειστικής ευθύνης του εργοδότη και περιγράφονται οι βασικές απαιτήσεις εργοδοτών και εργαζομένων, καθώς και οι συναφείς θεσμοί παροχής υπηρεσιών προστασίας και πρόληψης (τεχνικός ασφαλείας, ιατρός εργασίας, Επιτροπή Υγείας & Ασφάλειας των Εργαζομένων, κ.λπ.).

Σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις του ΚΝΥΑΕ, ο εργοδότης υποχρεούται να διασφαλίζει την υγεία και την ασφάλεια των εργαζόμενων ως προς όλες τις πτυχές της εργασίας και να λαμβάνει μέτρα για την υγεία και ασφάλεια των τρίτων (αρχή ευθύνης του εργοδότη), να χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες τεχνικού ασφαλείας και (όπου προβλέπεται) ιατρού εργασίας, να παρέχει κατάλληλα μέσα ατομικής προστασίας και, σε κάθε περίπτωση, οφείλει να έχει στη διάθεσή του μια γραπτή εκτίμηση των υφιστάμενων κατά την εργασία κινδύνων για την ασφάλεια και την υγεία, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που αφορούν ομάδες εργαζόμενων που εκτίθενται σε ιδιαίτερους κινδύνους.

Ο έλεγχος εφαρμογής της νομοθεσίας για την ασφάλεια και υγεία στην εργασία πραγματοποιείται από τις αρμόδιες Επιθεωρήσεις για την Ασφάλεια και Υγεία στην Εργασία του Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας (ΣΕΠΕ).¹²

10 Η μελέτη, η οποία με πρόσθετα μέτρα και μέσα πυροπροστασίας (παθητικά και ενεργητικά) επιτυγχάνει τουλάχιστον ισοδύναμο βαθμό πυρασφαλείας κτηρίου και κοινού, εγκρίνεται από πενταμελή επιτροπή ειδικών για το θέμα επιστημόνων, ιδιωτών και δημοσίων υπαλλήλων μετά από αιτιολογημένη πρόταση των αρμόδιου για τη λειτουργικότητα του κτηρίου φορέα. Η υπαγωγή του ειδικού κτηρίου στην ως άνω παρέκκλιση γίνεται με κοινή απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και των συναρμοδίων για το θέμα Υπουργών, κατόπιν αιτιολογημένης εισήγησης της ΔΑΟΚΑ (παρ. 2.5 άρθρο 2 Κεφάλαιο Α' π.δ. 41/2018).

11 <https://ypergasias.gov.gr/ergasiakes-scheseis/ygeia-kai-asfaleia-stin-ergasia/nomothesia-gia-tin-yae/> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

12 Οι προβλέψεις σχετικά με την υγεία και ασφάλεια στην εργασία έχουν κωδικοποιηθεί στον ν. 3850/2010 (ΦΕΚ Α' 84). Για το σύνολο της σχετικής νομοθεσίας ανά θεματική κατηγορία: <https://ypergasias.gov.gr/wp-content/uploads/2021/03/%CE%9D%CE%9F%CE%9C%CE%9F%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%99%CE%91-%CE%93%CE%99%CE%91-%CE%A4%CE%97%CE%9D-%CE%A5%CE%91%CE%95.docx> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

Τα καταστήματα υγειονομικού ενδιαφέροντος, που ενδεχομένως φιλοξενεί ο μουσειακός φορέας, διέπονται από ένα πλέγμα νόμων που διασφαλίζει την υγεία των πελατών/πελατισσών και των εργαζόμενων.¹³

Το Υπουργείο Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας εκπονεί γενικά σχέδια αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών (ηφαιστειακής και σεισμικής δραστηριότητας, δασικών πυρκαγιών, έντονων καιρικών φαινομένων κ.λπ.), ενώ ενημερώνει και συντονίζει τις ενέργειες για την πρόληψη και αντιμετώπιση των επιπτώσεων των φαινομένων αυτών.¹⁴

Ειδικότερα:

Για τα θέματα **Παθητικής και Ενεργητικής Πυροπροστασίας** που αφορούν:

α) Εκθεσιακούς χώρους, αποθήκες και εργαστήρια (κατά περίπτωση) λαμβάνονται υπόψη:

- Το π.δ. 41/2018 (Α' 80/2018).
- Το π.δ. 71/1988 (Α' 32/1988).
- Η Πυροσβεστική Διάταξη 3/2015.
- Η Πυροσβεστική Διάταξη 14/2014.
- Η Πυροσβεστική Διάταξη 15/2014.
- Το Πρότυπο EN 12845.
- Η ΤΟΤΕΕ 2451/86.

β) Χώρους γραφείων (κατά περίπτωση) λαμβάνονται υπόψη:

- Το π.δ. 41/2018 (Α' 80/2018).
- Το π.δ. 71/1988 (Α' 32/1988).
- Η Πυροσβεστική Διάταξη 17/2016.
- Η Πυροσβεστική Διάταξη 14/2014.
- Η Πυροσβεστική Διάταξη 15/2014.
- Το Πρότυπο EN 12845.
- Η ΤΟΤΕΕ 2451/86.

13 Η σχετική νομοθεσία καταγράφεται από το Ελληνικό Ινστιτούτο Υγείας και Ασφάλειας στην Εργασία: <https://www.elinyae.gr/etiketes/katastimata-ygeionomikoy-endiaferontos?page=1> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

14 Γενικές οδηγίες και πληροφοριακό υλικό αναρτάται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας: <https://civilprotection.gov.gr/> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

Ο σχεδιασμός των κατασκευών για θέματα που αφορούν φυσικές καταστροφές, και ειδικότερα το σεισμό, εκπονείται λαμβάνοντας υπόψη το ακόλουθο κανονιστικό πλαίσιο:

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ

- Κανονισμός Φορτίσεων Δομικών Έργων, β.δ. 10.12.45 (ΦΕΚ 325/Α/1945, ΦΕΚ 171/Α/1946).
- Κανονισμός για τη μελέτη και κατασκευή έργων από σκυρόδεμα, ΕΚΩΣ 2000 (ΦΕΚ 1329/Β/06.11.2000, ΦΕΚ 1153/Β/12.8.2003, ΦΕΚ 447/Β/5.3.2004, ΦΕΚ 576/Β/28.4.2005, ΦΕΚ 270/Β/16.3.2010).
- Ελληνικός Αντισεισμικός Κανονισμός, ΕΑΚ 2000 (ΦΕΚ 2184/Β/20.12.1999, ΦΕΚ 781/Β/18.6.2003, ΦΕΚ 1153/Β/12.8.2003, ΦΕΚ 1154/Β/12.8.2003, ΦΕΚ 270/Β/16.3.2010).
- Κανονισμός Τεχνολογίας Σκυροδέματος 2016 (ΦΕΚ 1561/Β/2.6.2016, ΦΕΚ 4007/Β/14.12.2016, ΦΕΚ 1839/Β/25.5.2017, ΦΕΚ 466/Β/14.2.2018).
- Νέος Κανονισμός Τεχνολογίας Χαλύβων Οπλισμού Σκυροδέματος, ΚΤΧ 2008 (ΦΕΚ 1416/Β/17.07.2008, ΦΕΚ 2113/Β/13.10.2008).
- Κανονισμός Επεμβάσεων ΚΑΝΕΠΕ (ΦΕΚ 42/Β/20.1.2012, ΦΕΚ 2187/Β/5.9.2013, ΦΕΚ 2984/Β/30.8.2017).
- Κανονισμός για Αποτίμηση και Δομητικές Επεμβάσεις Τοιχοποιίας, ΚΑΔΕΤ (Σχέδιο – Μάρτιος 2021).

ΕΥΡΩΚΩΔΙΚΕΣ

- ΕΛΟΤ EN 1990 Ευρωκώδικας 0 (EC-0) Βάσεις σχεδιασμού δομημάτων.
- ΕΛΟΤ EN 1991 Ευρωκώδικας 1 (EC-1) Δράσεις στις κατασκευές.
- ΕΛΟΤ EN 1992 Ευρωκώδικας 2 (EC-2) Σχεδιασμός κατασκευών από σκυρόδεμα.
- ΕΛΟΤ EN 1993 Ευρωκώδικας 3 (EC-3) Σχεδιασμός κατασκευών από δομικό χάλυβα.
- ΕΛΟΤ EN 1994 Ευρωκώδικας 4 (EC-4) Σχεδιασμός σύμμικτων κατασκευών από χάλυβα και σκυρόδεμα.
- ΕΛΟΤ EN 1995 Ευρωκώδικας 5 (EC-5) Σχεδιασμός ξύλινων φορέων.
- ΕΛΟΤ EN 1996 Ευρωκώδικας 6 (EC-6) Σχεδιασμός φορέων από τοιχοποιία.
- ΕΛΟΤ EN 1997 Ευρωκώδικας 7 (EC-7) Γεωτεχνικές κατασκευές.
- ΕΛΟΤ EN 1998 Ευρωκώδικας 8 (EC-8) Διατάξεις αντισεισμικού σχεδιασμού των κατασκευών.
- ΕΛΟΤ EN 1999 Ευρωκώδικας 9 (EC-9) Σχεδιασμός φορέων από αλουμίνιο.

Για τη **διαχείριση κινδύνων και καταστροφών** σχετικά με τον σεισμό λαμβάνονται υπόψη τα κάτωθι:

- Συστάσεις του Οργανισμού Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (ΟΑΣΠ).
- Γενικό Σχέδιο Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών και Άμεσης/Βραχείας Διαχείρισης των Συνεπειών από την Εκδήλωση Σεισμών, με την κωδική ονομασία «ΕΓΚΕ/ΑΔΟΣ», του Υπουργείου Κλιματικής Κρίσης και Πολιτικής Προστασίας.
- Σχετικές εγκύκλιοι της Γενικής Γραμματείας Προστασίας του Πολίτη, π.χ. «Σχεδιασμός και δράσεις Πολιτικής Προστασίας για την αντιμετώπιση κινδύνων από την εκδήλωση σεισμικών φαινομένων».

Σε κάθε περίπτωση, όλα τα ανωτέρω θέματα που άπτονται της ευρύτερης έννοιας «ασφάλεια κτηρίων» έχουν ως αφετηρία την υπ. αριθμ. 3046/304/03-02-1989 απόφαση (ΦΕΚ 59/Δ/03-02-1989) «Κτιριοδομικός Κανονισμός», όπως ισχύει σήμερα.

10.1.5 Ειδικότητες

Οι **μελετητές/μελετήτριες μηχανικοί** και οι **τεχνικοί ασφαλείας** είναι οι καθ' ύλην αρμόδιοι/αρμόδιες για να υποστηρίξουν τους μουσειακούς φορείς στον σχεδιασμό των εγκαταστάσεων και των απαραίτητων συστημάτων, αλλά και στον σχεδιασμό της πρόληψης και της διαχείρισης των έκτακτων αναγκών. Γνωρίζουν τη σχετική νομοθεσία και τα πρωτόκολλα ασφαλείας που οφείλουν να ακολουθούνται.

Η αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων που σχετίζονται με δολιοφθορά θα πρέπει να σχεδιάζεται σε συνεργασία με το προσωπικό ασφαλείας ή τις εταιρείες φύλαξης με τις οποίες συνεργάζεται το μουσείο.

Σε ό,τι αφορά την προστασία των συλλογών, αυτή πρέπει να σχεδιάζεται προσεκτικά σε συνεργασία με τους/τις υπεύθυνους/υπεύθυνες συντήρησης και τους/τις επιμελητές/επιμελήτριες των συλλογών.

10.2 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ/ΕΠΙΣΚΕΠΤΡΙΩΝ

Οι ενέργειες για την **προστασία του προσωπικού και των επισκεπτών/επισκεπτριών** συνίστανται στον σχεδιασμό για την πρόληψη και την προετοιμασία για τη διαχείριση και αντιμετώπιση των έκτακτων καταστάσεων. Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητο ο μουσειακός φορέας να αναπτύσσει την αντίστοιχη πολιτική προστασίας, να διαθέτει τα κατάλληλα συστήματα αναγγελίας και τα μέσα ατομικής προστασίας, να ορίζει τους υπεύθυνους προστασίας, να εκπονεί το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών, να επιμορφώνει το προσωπικό του σε σχετικά θέματα και να πραγματοποιεί τακτικά ασκήσεις ετοιμότητας για όλο το προσωπικό (μόνιμο και έκτακτο).

10.2.1 Πολιτική προστασίας προσωπικού και επισκεπτών/επισκεπτριών

Η ανάπτυξη της πολιτικής προστασίας του προσωπικού¹⁵ και των επισκεπτών/επισκεπτριών είναι μείζονος σημασίας.

Ξεκινάει με τη διατύπωση των γενικότερων στόχων αναφορικά με την προστασία του προσωπικού και των επισκεπτών/επισκεπτριών, και τη διερεύνηση των πιθανών κινδύνων σε σχέση με την ταυτότητα, τη θέση, το μέγεθος και το περιεχόμενο του μουσείου (St John Holt, 1987, σ. 15).

Στο επόμενο στάδιο εκπόνησης των κτηριακών μελετών και στο στάδιο ανέγερσης ή διαμόρφωσης του κτηρίου σε μουσείο:¹⁶

- Εκπονούνται οι απαραίτητες αρχιτεκτονικές, στατικές και ηλεκτρομηχανολογικές μελέτες με βάση τα οριζόμενα από τη νομοθεσία.
- Τίθενται σε λειτουργία και ελέγχονται τα συστήματα που σχετίζονται με την ασφάλεια.

Ο φορέας οφείλει να συγκεντρώσει και να αναλύσει όλα τα δεδομένα που σχετίζονται με την ασφάλεια και την προστασία προσώπων. Συγκεκριμένα, προβαίνει σε:

- Ανάλυση πιθανών φυσικών, ανθρωπογενών και τεχνικών/τεχνολογικών κινδύνων.

15 Για τη σημασία της πολιτικής προστασίας των εργαζόμενων στα μουσεία, βλ. Rossol, 1987, σ. 39-50 και Constable, 1987, σ. 67-74.

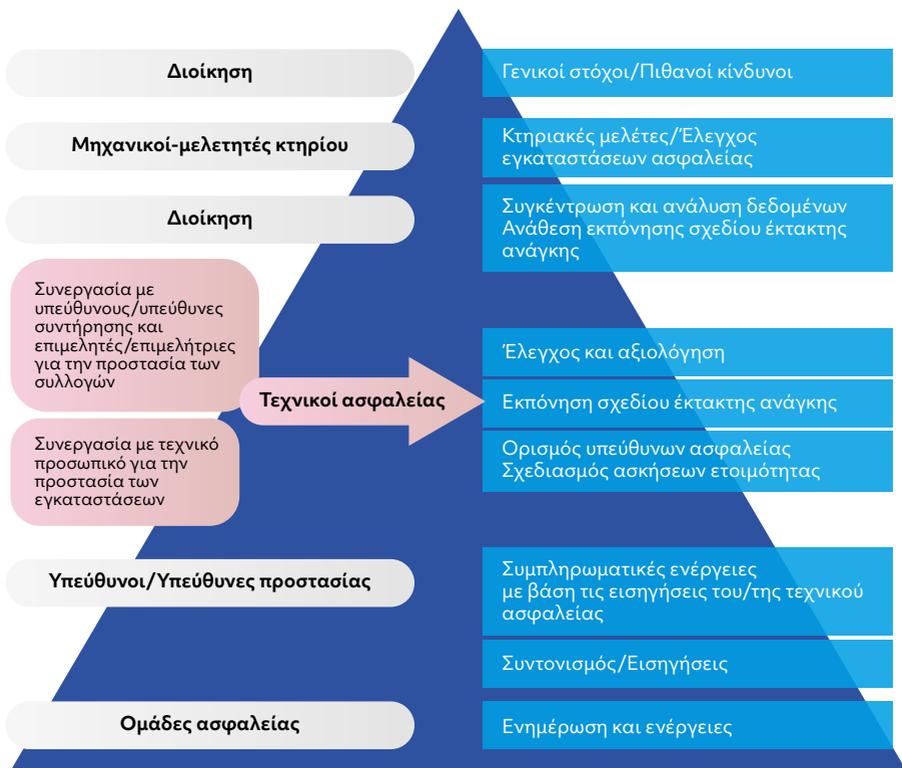
16 Οι βασικές αρχές για τον σχεδιασμό κτηρίων μουσείων με γνώμονα την ασφάλεια έχουν περιγραφεί από τον Τζώνο (2013, σ. 121-122) και αφορούν την προστασία από περιβαλλοντικούς παράγοντες, τη φωτιά και την κλοπή/δολιοφθορά.

- Καταγραφή των συστημάτων αναγγελίας κινδύνων, παθητικής και ενεργητικής ασφάλειας.
- Καταγραφή των διαθέσιμων μέσων ατομικής προστασίας.
- Προσδιορισμό και αξιολόγηση του προσωπικού ασφαλείας.

Η βασικότερη ενέργεια στο πλαίσιο ανάπτυξης της πολιτικής προστασίας είναι η ανάθεση εκπόνησης σχεδίου έκτακτης ανάγκης σε ειδικευμένους επαγγελματίες (τεχνικούς ασφαλείας). Στο πλαίσιο αυτό:

- Διερευνάται η **τρωτότητα του κτηρίου και των εγκαταστάσεων** και αναλύονται οι πιθανοί κίνδυνοι με βάση την ταυτότητα, τη θέση και το περιεχόμενο του μουσείου.
- Αξιολογούνται τα υφιστάμενα συστήματα αναγγελίας κινδύνων (συστήματα φωνητικής και ηχητικής αναγγελίας, φάροι αναγγελίας κινδύνου κ.λπ.), παθητικής (σήμανση οδεύσεων διαφυγής, έξοδοι κινδύνου κ.λπ.) και ενεργητικής πυροπροστασίας (πυρόσβεση κ.λπ.) και προτείνονται τρόποι αναβάθμισής τους.
- Ελέγχονται τα διαθέσιμα μέσα ατομικής προστασίας ως προς την ποιότητα και την επάρκειά τους και προσδιορίζονται πιθανές ελλείψεις.
- Αξιολογείται το φυλακτικό προσωπικό του μουσείου και προγραμματίζεται η εκπαίδευσή του.
- Εκπονούνται σχέδια διαφυγής, που προβλέπουν τις ενέργειες απόκρισης και την εκκένωση χώρων από εργαζόμενους/εργαζόμενες και επισκέπτες/επισκέπτριες.
- Ορίζονται υπεύθυνοι/υπεύθυνες και ομάδες προστασίας ανά περιοχή ή όροφο του μουσείου, για όλους τους χώρους του μουσείου.
- Σχεδιάζονται και προγραμματίζονται οι ασκήσεις ετοιμότητας.

Με βάση τις εισηγήσεις των τεχνικών ασφαλείας, ο μουσειακός φορέας μέσω των υπεύθυνων ασφαλείας οφείλει να προβεί στις απαραίτητες συμπληρωματικές ενέργειες.



Διάγραμμα ροής 1. Οργάνωση της πολιτικής προστασίας προσωπών, συλλογών και εγκαταστάσεων των μουσείων.

Στα επιμέρους στοιχεία του σχεδιασμού που σχετίζονται με την ασφάλεια, όπως η δυνατότητα φυσικής εποπτείας, ο φωτισμός, τα κατασκευαστικά υλικά, η παθητική πυροπροστασία, τα συστήματα ασφαλείας κ.λπ., αλλά και με την πολιτική προστασίας εργαζόμενων, επισκεπτών/επισκεπτριών, αντικειμένων των συλλογών και εγκαταστάσεων των μουσείων, κάνει εκτενή αναφορά ο Ronacher Jr. (2012, σ. 365-407).

10.2.2 Συστήματα αναγγελίας κινδύνων και προστασίας προσωπικού και επισκεπτών/επισκεπτριών

Βαρύνουσα σημασία για την επιτυχή πρόληψη και αντίδραση σε έκτακτες καταστάσεις έχουν τα συστήματα αναγγελίας κινδύνων και προστασίας. Αυτά μπορούν να ενεργοποιούνται:

- Αυτόματα (π.χ. με αισθητήρες καπνού ή νερού, με αισθητήρες κίνησης ή με ανιχνευτές μετάλλων).
- Χειροκίνητα (π.χ. με ειδικά κουμπιά αναγγελίας κινδύνου από το προσωπικό ή τους/τις επισκέπτες/επισκέπτριες).
- Με ενέργειες του ειδικευμένου προσωπικού με τη χρήση οπτικών μέσων (π.χ. οπτική παρατήρηση, κάμερες ελέγχου των εκθεσιακών χώρων ή συστήματα ακτίνων Χ για τη σάρωση τσαντών και αποσκευών).

Η αναγγελία είναι επιθυμητό να γίνεται με:

- Ηχητικά σήματα (σειρήνες) στους χώρους και στο κέντρο ελέγχου του μουσείου.
- Οπτικά σήματα (για όσους έχουν προβλήματα ακοής) στους χώρους και στο κέντρο ελέγχου του μουσείου.
- Φωνητική ανακοίνωση κινδύνων (με κεντρικά ή φορητά συστήματα φωνητικής αναγγελίας) στους χώρους και στο κέντρο ελέγχου του μουσείου.
- Φυσική παρουσία του προσωπικού ασφαλείας ή προστασίας στους χώρους του μουσείου (ειδικά εφόσον απαιτείται η καθοδήγηση των εργαζόμενων και των επισκεπτών/επισκεπτριών για την εκκένωση χώρων).
- Αυτόματη (μέσω αισθητήρων) ή χειροκίνητη (με ειδικά κουμπιά SOS) ή φωνητική (μέσω τηλεφώνου ή ασυρμάτου) ενημέρωση των αντίστοιχων ομάδων δράσης [Αστυνομία, Πυροσβεστική, ΕΜΑΚ, ΕΚΑΒ, ΚΕΛΕΣΣ (Κέντρο Λήψης Σημάτων Συναγερμού του ΥΠΠΟ), ΚΕΕΛΠΝΟ κ.λπ.].

10.2.3 Μέσα ατομικής προστασίας

Τα μέσα ατομικής προστασίας καθορίζονται ανάλογα με τον τύπο της έκτακτης κατάστασης και τον ρόλο του ατόμου που πρέπει να προστατευθεί.¹⁷ Για παράδειγμα, το προσωπικό ασφαλείας ενδέχεται να πρέπει να φοράει αλεξίσφαιρα γιλέκα, το τεχνικό προσωπικό ενδέχεται να πρέπει να φοράει κράνος, γάντια και ειδικά υποδήματα, οι επισκέπτες/επισκέπτριες και το προσωπικό ενδέχεται να απαιτείται να έχουν πρόσβαση σε αντιασφυξιογόνες μάσκες ή σωσίβια κ.λπ.

Το είδος, οι ποσότητες, η χρήση και ο χώρος φύλαξης των ατομικών μέσων προστασίας πρέπει να προβλέπεται από το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών. Τα ατομικά μέσα προστασίας πρέπει να ελέγχονται τακτικά ως προς την κατάσταση διατήρησης, την ποσότητα και την προσβασιμότητά τους.

Ειδικά ατομικά μέσα προστασίας στα μουσεία απαιτούνται συνήθως για το προσωπικό συντήρησης αντικειμένων των συλλογών, συντήρησης των κτηριακών εγκαταστάσεων και ασφάλειας.

17 Τα βασικά χαρακτηριστικά των ατομικών μέσων προστασίας και η διαδικασία επιλογής τους με βάση τις ανάγκες του μουσείου έχουν περιγραφεί από τους Bartlett και Rowles (1987, σ. 133-146).

10.2.4 Υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας και ομάδες προστασίας

Τα ειδικά καθήκοντα του/της υπεύθυνου/υπεύθυνης προστασίας αφορούν τον συντονισμό της ομάδας προστασίας και την εισήγηση ενεργειών προς τη διοίκηση και την ομάδα προστασίας.

Η ομάδα προστασίας ενημερώνεται για τα καθήκοντά της και ενεργεί σε συνεργασία με τον/την υπεύθυνο/υπεύθυνη προστασίας.

Ο ρόλος του/της υπεύθυνου/υπεύθυνης προστασίας είναι κομβικός για τη σύνταξη και εφαρμογή των σχεδίων διαχείρισης έκτακτων αναγκών, αλλά και για τον σχεδιασμό, τον προγραμματισμό και την εκτέλεση των ασκήσεων ετοιμότητας.

10.2.5 Σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών

Το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών έχει ως σκοπό να καθορίσει με ακρίβεια τον τρόπο αντίδρασης σε περίπτωση εκδήλωσης έκτακτων αναγκών στα μουσεία. Μεριμνά πρωτίστως για την ασφάλεια των εργαζόμενων και των επισκεπτών/επισκεπτριών.

Αυτό μπορεί να εκπονηθεί κατόπιν ανάθεσης σε ειδικούς επαγγελματίες, σε συνεργασία με το προσωπικό του μουσείου. Η νομοθεσία¹⁸ προβλέπει αναλυτικά τα χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει και τον τρόπο που οφείλει να παρουσιάζεται στο προσωπικό και στους/στις επισκέπτες/επισκέπτριες (για παράδειγμα, τις θέσεις στις οποίες οφείλουν να αναρτώνται τα σχεδιαγράμματα εκκένωσης, διάσωσης και διαφυγής).

Αποτελείται από έγγραφα που εξειδικεύονται στις ιδιαίτερες ανάγκες των χώρων, του περιεχομένου, των εργαζόμενων και των χρηστών/χρηστριών τους και αναπτύσσουν ενδεικτικά:

- Τον σκοπό τους.
- Την ανάλυση κινδύνων.
- Τους ρόλους και τις αρμοδιότητες των εμπλεκόμενων.
- Τις απαραίτητες προπαρασκευαστικές ενέργειες, συντονιστικές ενέργειες, δράσεις ετοιμότητας, ενέργειες άμεσης αντίδρασης, ενέργειες αντιμετώπισης αναγκών μετά το γεγονός, δράσεις για τη διαχείριση των συνεπειών, για όλες τις πιθανές περιπτώσεις κινδύνων, όπως περιγράφεται στο @O.10.1.
- Τα απαραίτητα σχεδιαγράμματα εκκένωσης, διάσωσης και διαφυγής.
- Πληροφορίες επικοινωνίας και ροής πληροφοριών.
- Μνημόνια συνεργειών.

18 Άρθρο 30 ν. 3850/2010.

Τα σχέδια διαχείρισης έκτακτων αναγκών αναθεωρούνται τακτικά μέσα από τις επιθεωρήσεις που πραγματοποιεί ο/η τεχνικός ασφαλείας και από τις υποδείξεις του/της προς τη διοίκηση. Οι υποδείξεις αυτές μπορεί, ενδεικτικά, να αφορούν:

- Ελλείψεις, προβλήματα ή αστοχίες των εγκαταστάσεων.
- Ελλιπή σήμανση (συστημάτων πυρόσβεσης, εξόδων κινδύνου κ.λπ.).
- Κακή συντήρηση, απουσία ή κακή πρόσβαση σε εξοπλισμό (ατομικής προστασίας, πυρόσβεσης κ.λπ.).
- Κακή πρόσβαση σε εγκαταστάσεις (εξόδους και κλίμακες κινδύνου κ.λπ.).

Ειδικά όσον αφορά την προστασία του προσωπικού και των επισκεπτών/επισκεπτριών, που είναι ύψιστης σημασίας, τα σχέδια διαχείρισης έκτακτων αναγκών περιλαμβάνουν τις πιθανές έκτακτες ανάγκες που μπορεί να προκύψουν από φυσικούς, ανθρωπογενείς ή τεχνικούς/τεχνολογικούς παράγοντες και εγκυμονούν κινδύνους για όσους/όσες εργάζονται σε ένα μουσείο ή το επισκέπτονται (@10.1), και αναπτύσσουν πρωτόκολλα ενεργειών για την πρόληψη και αποτροπή τραυματισμών ή απώλειας ζωής, για κάθε περίπτωση.

Για παράδειγμα, ο τρόπος εκκένωσης ενός χώρου σε περίπτωση πλημμύρας ή φωτιάς, ή η ενδεδειγμένη αντίδραση του προσωπικού απέναντι σε έναν/μία δράστη/δράστρια και οι οδηγίες που θα δώσει το προσωπικό στους/στις επισκέπτες/επισκέπτριες σε περίπτωση ανθρωπογενούς κρίσης, περιγράφονται αναλυτικά στο σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών, το οποίο είναι προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες του κάθε μουσείου.

Σε περιπτώσεις έκτακτων καταστάσεων που σχετίζονται με ανθρωπογενείς παράγοντες, ενδέχεται να απαιτείται επέμβαση από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό για την παροχή πρώτων βοηθειών, όπως στην περίπτωση έκτακτης ιατρικής κατάστασης, ή ενέργειες για την προστασία των επισκεπτών/επισκεπτριών και των εργαζόμενων και άμεση ειδοποίηση της Αστυνομίας. Σε κάθε περίπτωση, η αντίδραση θα πρέπει να προβλέπεται από το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών.

10.2.6 **Ασκήσεις ετοιμότητας για την προστασία προσωπικού και επισκεπτών/επισκεπτριών**

Οι ασκήσεις ετοιμότητας είναι απαραίτητες και εκτελούνται με ευθύνη της διοίκησης και των υπεύθυνων προστασίας. Μόνο μέσα από την τακτική, πρακτική εφαρμογή των σχεδίων έκτακτων αναγκών μπορούν οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες και οι ομάδες προστασίας να αντιδράσουν ψύχραιμα και αποτελεσματικά σε έκτακτες καταστάσεις, προστατεύοντας την ανθρώπινη υγεία και τη ζωή. Ο προγραμματισμός και η τακτικότητα εφαρμογής των ασκήσεων ετοιμότητας εξαρτάται από το μέγεθος και τα άλλα ειδικά χαρακτηριστικά του μουσειακού φορέα, ενώ πρέπει να σχεδιάζεται με τρόπο που να ανταποκρίνεται στις προβλέψεις για εμφάνιση έκτακτων καταστάσεων (σεισμών, εξεγέρσεων κ.λπ.) αλλά και σε αναθεωρήσεις των σχεδίων έκτακτων αναγκών για πρακτικούς ή τεχνικούς λόγους ή σύμφωνα με τις υποδείξεις του/της τεχνικού ασφαλείας.

10.3 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

Η ιδέα της προστασίας υπήρξε εγγενής στα πρώτα μουσεία, που δημιουργήθηκαν για την αποφυγή διασποράς και την προστασία αντικειμένων της πολιτιστικής κληρονομιάς (Poulot, 2009, σ. 12-13).

Οι ενέργειες για την **προστασία των συλλογών** συνίστανται στον σχεδιασμό για την πρόληψη και την προετοιμασία για τη διαχείριση και αντιμετώπιση των έκτακτων καταστάσεων που μπορεί να επηρεάσουν τα αντικείμενα των συλλογών και του αρχείου του μουσείου.¹⁹ Για τον λόγο αυτό, είναι απαραίτητο να εντοπίζονται τα ευαίσθητα σημεία και οι κίνδυνοι, να αναπτύσσεται η αντίστοιχη πολιτική προστασίας, να διατίθενται τα κατάλληλα συστήματα αναγγελίας, να ορίζονται οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας, να εκπονούνται τα σχέδια διαχείρισης έκτακτων αναγκών και να πραγματοποιούνται τακτικά οι ασκήσεις ετοιμότητας. Τέλος, πρέπει να υπάρχει μέριμνα για την προστασία δεδομένων που σχετίζονται με πνευματικά δικαιώματα.

10.3.1 Πολιτική προστασίας συλλογών

Η πολιτική προστασίας των συλλογών καλύπτεται εν μέρει από την ανάπτυξη της πολιτικής προστασίας του προσωπικού και των επισκεπτών/επισκεπτριών (@O.10.2.1). Ωστόσο, απαιτεί συμπληρωματικές μελέτες για τη διαμόρφωση της έκθεσης και των χώρων αποθήκευσης των συλλογών²⁰ και συμπληρωματικές ενέργειες και προσωπικό με στόχο την προστασία των πιο ευαίσθητων αντικειμένων των μουσειακών συλλογών.²¹ Έτσι, για την προστασία των συλλογών εφαρμόζονται αυστηρότερες προδιαγραφές, που σχετίζονται με τις ειδικές συνθήκες φύλαξης και έκθεσης των μουσειακών αντικειμένων. Για τον καθορισμό τους, θα πρέπει στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή της πολιτικής προστασίας των συλλογών να υπάρχει συνεργασία του/της τεχνικού ασφαλείας με τους/τις υπεύθυνους/υπεύθυνες συντήρησης (@O.5) και τους/τις επιμελητές/επιμελήτριες των συλλο-

19 Οι Weintraub, Martin και Cocks έχουν αναλύσει τις στρατηγικές περιορισμού των επιπτώσεων καταστροφών (2012, σ. 308-314) και τον τρόπο με τον οποίο η προληπτική συντήρηση αφομοιώνεται από τον αρχιτεκτονικό και εκθεσιακό σχεδιασμό (σ. 344-350).

20 Οι βασικές αρχές σχεδιασμού για την ασφάλεια των εκθεμάτων έχουν περιγραφεί από τον Τζώνο (2013, σ. 122-123).

21 Τη σημασία διατήρησης των συλλογών για τον σχεδιασμό των μουσείων και το κόστος της έχει αναλύσει ο Lord (2012, σ. 246-249). Για τον σχεδιασμό των αποθηκών των συλλογών έχει γράψει η Maxime (2012, σ. 250-284). Οι βασικές αρχές προληπτικής συντήρησης στα μουσεία αναφορικά με τον έλεγχο του φωτισμού και του κλιματισμού αναπτύσσονται στο σχετικό εγχειρίδιο που έχει εκδοθεί από το ICOM (1995) και τον Boell (1998, σ. 109-120). Γενικές πληροφορίες για τη συντήρηση των συλλογών των μουσείων με έμφαση στην προληπτική συντήρηση έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο της παρούσας σειράς οδηγιών από τον Ανδρουτσόπουλο (@O.5).

γών.²² Για την προστασία των συλλογών από κλοπή²³ ή κακόβουλες ενέργειες, είναι απαραίτητη η συνεργασία με το προσωπικό ασφαλείας του μουσείου.

Η αποτελεσματική προστασία των συλλογών σχετίζεται άμεσα με τη δομή των κτηριακών εγκαταστάσεων και τον τρόπο λειτουργίας του εξοπλισμού τους. Η έγκαιρη συνεργασία μεταξύ των μελετητών/μελετητριών, των υπεύθυνων συντήρησης και του λοιπού τεχνικού και φυλακτικού προσωπικού, τόσο κατά το στάδιο του σχεδιασμού όσο και κατά το στάδιο της εφαρμογής, μπορεί να αποτρέψει την εμφάνιση κινδύνων για τα αντικείμενα των συλλογών ή τους χώρους έκθεσης και φύλαξης τους (ICOM and the International Committee on Museum Security, 1993, σ. 212-246).

Η εχεμύθεια των επαγγελματιών των μουσείων σχετικά με τα συστήματα προστασίας και τις θέσεις και το πρωτόκολλο φύλαξης των αντικειμένων συλλογών αποτελεί προϋπόθεση για την προστασία τους και προβλέπεται από τον Κώδικα Δεοντολογίας του ICOM για τα μουσεία (Κόκκου, Χατζηνικολάου και Χούλια, 2009, σ. 39).

Καλές πρακτικές

Το Επιστημονικό **Πρόγραμμα αντισεισμικής προστασίας γλυπτών**, 2016-2019, προβλέπει την κατασκευή και εγκατάσταση σεισμικών μονωτών σε εμβληματικά γλυπτά του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου²⁴ σε συνεργασία με το Μουσείο J. P. Getty.²⁵ Οι σεισμοί αποτελούν μία από τις συχνότερες αιτίες στην Ελλάδα φθορών ή καταστροφών σε αντικείμενα των συλλογών. Οι μουσειακοί φορείς οφείλουν να λαμβάνουν όλα τα προληπτικά μέτρα που θα προστατεύσουν τα αντικείμενα στον χώρο έκθεσης ή αποθήκευσής τους. Σε αυτά περιλαμβάνεται η αξιολόγηση υφιστάμενων (και, όπου απαιτείται, η αντικατάσταση ή ενίσχυση) βάθρων, αναρτήσεων, προθηκών, αποθηκευτικών συστημάτων κ.λπ.

Η προθήκη της «Μόνα Λίζα» στο Μουσείο του Λούβρου έχει σχεδιαστεί ειδικά για να προστατέψει τον πίνακα από βανδαλισμό,²⁶ ενώ η Εθνική Πινακοθήκη του Λονδίνου έχει αναπτύξει σημαντική έρευνα για τη διαχείριση αντίστοιχων κινδύ-

22 Για τη συνεργασία μουσειογράφων και συντηρητών/συντηρητριών για την προστασία των αντικειμένων των συλλογών που παρουσιάζονται στις εκθέσεις, βλ. Ezrati, 1998, σ. 121-132.

23 Η κλοπή μπορεί να πραγματοποιηθεί και από το προσωπικό του μουσείου. Για το θέμα, βλ. ICOM and the International Committee on Museum Security, 1993, σ. 115.

24 <https://www.namuseum.gr/syntirisi/ergastiria/ergastirio-syntirisis-glypton/> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

25 <https://www.getty.edu/news/getty-museum-collaborates-on-seismic-research-project-with-university-athens-greece/> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

26 <https://www.goppion.com/journal/mona-lisa-returns-to-her-home-in-an-improved-high-tech-display-case-by-goppion-1> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

ων.²⁷ Είναι ευθύνη του μουσειακού φορέα να αξιολογήσει τα αντικείμενα των συλλογών με γνώμονα την πιθανή στοχοποίησή τους και να λάβει μέτρα για την προστασία τους από βανδαλισμό.

Για την προστασία από κλοπή, το Μουσείο Ιστορίας της Τέχνης στη Βιέννη έχει εγκαταστήσει ανιχνευτές laser,²⁸ ενώ η τεχνολογία RFID/RTLS (Radio Frequency Identification/Real Time Location System) αξιοποιείται από μεγάλα μουσεία του εξωτερικού (Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης στη Νέα Υόρκη) και της Ελλάδας (Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης). Αντικείμενα των συλλογών των μουσείων της Ελλάδας και του εξωτερικού γίνονται συχνά στόχος κλοπής. Η τήρηση των πρωτοκόλλων ασφαλείας και η προετοιμασία για αυτά τα ενδεχόμενα, εκτός του ότι παρεμποδίζουν τέτοιες ενέργειες, λειτουργούν αποτρεπτικά και περιορίζουν τους κινδύνους που διατρέχουν τα αντικείμενα και το προσωπικό.

10.3.2 Πολιτική προστασίας αρχείων

Αντίστοιχα, για την πολιτική προστασίας των αρχείων θα πρέπει να υπάρχει συνεργασία μεταξύ των υπεύθυνων συντήρησης (@O.5), των υπεύθυνων του αρχείου, αλλά και του τεχνικού προσωπικού των πληροφοριακών συστημάτων του μουσείου, για τη διαφύλαξη του ψηφιακού υλικού.

Οι τρόποι προστασίας των αρχείων σε φυσική μορφή συμπίπτουν συχνά με τους τρόπους προστασίας των ομοειδών ως προς την ύλη αντικειμένων των συλλογών (χαρτί, φωτογραφία κ.λπ.). Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται και στη διατήρηση της σειράς και της αλληλουχίας των επιμέρους στοιχείων μιας αρχειακής ενότητας. Η ψηφιοποίηση των αρχείων με μη καταστρεπτικές μεθόδους και η διατήρηση εφεδρικών αντιγράφων μπορεί να διασφαλίσει την πρόσβαση στο περιεχόμενο τους παρά τη φυσική τους φθορά ή απώλεια.

10.3.3 Συστήματα αναγγελίας κινδύνων και προστασίας συλλογών

Τα χαρακτηριστικά αναγγελίας κινδύνων και προστασίας των συλλογών καλύπτονται εν μέρει από αυτά των αντίστοιχων συστημάτων για την προστασία των εργαζόμενων και των επισκεπτριών και επισκεπτών (@O.10.2.2).

Συμπληρωματικά συστήματα μπορούν να ενημερώνουν τους/τις υπεύθυνους/

27 https://research.nationalgallery.org.uk/wiki/research/Disaster_and_Vandalism_Response:_Reviewing_our_Previous_Emergency_Grab_Bag (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

28 <https://www.sick.com/mx/es/laser-detectors-protect-art-treasures-at-kunsthistorisches-museum-in-vienna/w/blog-laser-detectors-protecting-art-treasures-at-kunsthistorisches-museum-in-vienna/> (τελευταία επίσκεψη 25/05/2025).

υπεύθυνες συντήρησης για αποκλίσεις στις ειδικές περιβαλλοντικές συνθήκες που επικρατούν στους χώρους έκθεσης και φύλαξης αντικειμένων των συλλογών, προκειμένου να προβούν σε ενέργειες για την προστασία τους. Για παράδειγμα, όργανα μέτρησης με ασύρματη σύνδεση, οπτική αναγραφή μετρήσεων ή ηχητική σήμανση στο εσωτερικό προθηκών με ευαίσθητο περιεχόμενο ή σε επιλεγμένα σημεία των εκθεσιακών ή αποθηκευτικών χώρων μπορούν να ενημερώνουν έγκαιρα τους/τις υπεύθυνους/υπεύθυνες συντήρησης για αποκλίσεις από τις ενδεδειγμένες περιβαλλοντικές συνθήκες. Αντίστοιχα, ειδικά όργανα μπορούν να αναγγέλλουν την εμφάνιση επικίνδυνων ρύπων, δονήσεων κ.λπ. Ηχητικά συστήματα αναγγελίας κινδύνου ή καταγραφικά συστήματα εικόνας μπορούν να ειδοποιούν από μακριά τους/τις υπεύθυνους/υπεύθυνες φύλαξης για κινήσεις κοντά σε αντικείμενα που χρειάζονται ειδική προστασία.

10.3.4 Υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας και ομάδες προστασίας

Οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες και οι ομάδες ασφαλείας που επιφορτίζονται με το έργο της προστασίας των συλλογών και των αρχείων μπορεί να είναι οι ίδιοι/ίδιες με τους/τις αντίστοιχους/αντίστοιχες υπεύθυνους/υπεύθυνες και τις ομάδες προστασίας του προσωπικού και των επισκεπτών και επισκεπτριών, ανάλογα με το μέγεθος, τη δομή και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μουσειακού φορέα (@O.10.2.4).

Στην περίπτωση προστασίας των συλλογών, τα καθήκοντα του/της υπεύθυνου/υπεύθυνης και της ομάδας προστασίας σχετίζονται με την πρόληψη και τις ενέργειες απόκρισης σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που απειλούν τα αντικείμενα των συλλογών και το αρχειακό υλικό του μουσειακού φορέα (σε φυσική ή ψηφιακή μορφή). Για τον λόγο αυτό, οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας των συλλογών πρέπει να συνεργάζονται στενά με τους/τις υπεύθυνους/υπεύθυνες συντήρησης και τους/τις επιμελητές/επιμελήτριες των συλλογών του μουσείου. Η πράξη έχει δείξει πόσο δύσκολη είναι η σωστή αντίδραση για την προστασία των συλλογών σε κατάσταση κρίσης. Για τον σκοπό αυτό, είναι απαραίτητη η καθοδήγηση από έμπειρο προσωπικό από τον κλάδο της συντήρησης στις δύσκολες αυτές στιγμές (Matthews, Smith και Knowles, 2016, σ. 86), αλλά και η πραγματοποίηση τακτικών ασκήσεων ετοιμότητας.

10.3.5 Σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών

Στο πλαίσιο εκπόνησης του σχεδίου διαχείρισης έκτακτων αναγκών, ειδική μέριμνα πρέπει να λαμβάνεται και για την προστασία των αντικειμένων των συλλογών και των αρχείων.²⁹ Η απόκριση στις έκτακτες καταστάσεις, με μέριμνα, καταρχάς,

29 Για τον ορισμό, τον σκοπό, τα περιεχόμενα και τους πιθανούς λόγους αναθεώρησης των σχεδίων διαχείρισης έκτακτων αναγκών, βλ. @O.10.2.5.

για την ασφάλεια του προσωπικού, αν σχεδιασθεί σωστά και δοκιμαστεί μέσα από ασκήσεις, μπορεί να προστατεύσει τα αντικείμενα των συλλογών από τη φθορά ή την καταστροφή.

Οι ενέργειες που απαιτούνται από τους/τις υπεύθυνους/υπεύθυνες και τις ομάδες προστασίας συλλογών σε περίπτωση φωτιάς μπορεί να σχετίζονται με:

- Την αξιοποίηση κτηριακών υποδομών (για παράδειγμα, τον αποκλεισμό πυροδιαμερισμάτων για την προστασία μέρους των συλλογών).
- Τη χρήση ειδικού εξοπλισμού (μη επιβλαβών για τα αντικείμενα συστημάτων κατάσβεσης ή μηχανισμών απομάκρυνσης αποθηκευτικών μονάδων κ.λπ.).
- Τη συνεργασία με τις ομάδες πυρόσβεσης για τη χρήση των βέλτιστων μέσων κατάσβεσης ή την ιεράρχηση των περιοχών επέμβασης.
- Την έγκαιρη απομάκρυνση συστημάτων αποθήκευσης ψηφιακού περιεχομένου κ.ά.

Σε περίπτωση πλημμύρας, και πάντα σύμφωνα με το εξειδικευμένο σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών, ενδέχεται να απαιτείται:

- Η ενεργοποίηση ειδικών αντλιών νερού.
- Η απομόνωση περιοχών του κτηρίου.
- Η δημιουργία αναχωμάτων.
- Η άμεση απομάκρυνση ιδιαίτερα ευαίσθητων ή πολύτιμων αντικειμένων κ.ά.

Μετά την εκδήλωση σεισμού, το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών ενδέχεται να προβλέπει:

- Τον άμεσο έλεγχο ευπαθών αντικειμένων και την απομάκρυνσή τους.
- Την ενίσχυση ογκωδών αντικειμένων με ικριώματα κ.λπ.

Στην περίπτωση τοξικότητας ή εμφάνισης μικροοργανισμών ενδέχεται, εφόσον προβλέπεται από το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών, να απαιτείται η άμεση απομόνωση τμημάτων της έκθεσης ή η τοποθέτηση αντικειμένων σε καραντίνα κ.ο.κ.

Σε περιπτώσεις έκτακτων καταστάσεων που σχετίζονται με ανθρωπογενείς παράγοντες, ενδέχεται να απαιτείται επέμβαση από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό, παράλληλα με την ειδοποίηση της Αστυνομίας, όπως σε περίπτωση κλοπής, βανδαλισμού ή δολιοφθοράς. Και σε αυτή την περίπτωση, η αντίδραση θα πρέπει να προβλέπεται από το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών.

10.3.6 **Ασκήσεις ετοιμότητας για την προστασία των συλλογών**

Και στην περίπτωση της προστασίας των συλλογών, οι ασκήσεις ετοιμότητας είναι απαραίτητες για την ορθή και αποτελεσματική εφαρμογή των σχεδίων έκτακτων αναγκών στην πράξη.

10.3.7

Προστασία πνευματικών δικαιωμάτων χρήσης υλικού

Η μη εγκεκριμένη χρήση υλικού, για το οποίο ο μουσειακός οργανισμός έχει τα πνευματικά δικαιώματα, ενδέχεται να αποβεί επιζήμια σε υλικό ή ηθικό επίπεδο³⁰ και μπορεί να απαιτεί άμεσες ενέργειες για την ανάκτηση ή αποτροπή της χρήσης του. Για τον σκοπό αυτό, απαιτείται κατάλληλος σχεδιασμός και συνεργασία με εξειδικευμένο τεχνικό ή και επιστημονικό προσωπικό.³¹

30 Για παράδειγμα, η μη εγκεκριμένη διαρροή μέρους ή του συνόλου του περιεχομένου μιας περιοδικής έκθεσης, στο οποίο θα υπάρχει ελεύθερη πρόσβαση διαδικτυακά, μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τα έσοδα από τη φυσική επίσκεψη της έκθεσης.

31 Τις βασικές αρχές και προτάσεις για την ψηφιακή προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων των μουσείων έχουν αναπτύξει, στο πλαίσιο της ημερίδας «Οι νέες τεχνολογίες στα μουσεία», ο Τσώλης (2008, σ. 159-169) και οι Καλαμπάκας και Μείδανης (2008, σ. 170-176).

10.4 ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Η **προστασία των εγκαταστάσεων** συνίσταται στον σχεδιασμό για την πρόληψη και την προετοιμασία για τη διαχείριση και αντιμετώπιση των έκτακτων καταστάσεων. Για την προστασία των εγκαταστάσεων, είναι απαραίτητο να αναπτύσσεται η αντίστοιχη πολιτική προστασίας του φορέα, να διατίθενται τα κατάλληλα συστήματα αναγγελίας, να ορίζονται οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας, να εκπονούνται τα σχέδια διαχείρισης έκτακτων αναγκών και να πραγματοποιούνται τακτικά οι απαραίτητες ασκήσεις ετοιμότητας.

10.4.1 Πολιτική προστασίας εγκαταστάσεων και εξοπλισμού

Η πολιτική προστασίας των εγκαταστάσεων των μουσείων δεν καλύπτεται απαραίτητα από τις πολιτικές προστασίας των εργαζόμενων και των επισκεπτών/επισκεπτριών και προστασίας αντικειμένων των συλλογών (@O.10.2.1, @O.10.3.1 και @O.10.3.2). Πρέπει να διαμορφώνεται με γνώμονα το κτηριακό απόθεμα (κτηριακές εγκαταστάσεις, ηλεκτρομηχανολογικός εξοπλισμός, εκθεσιακός εξοπλισμός, εργαστηριακός εξοπλισμός κ.λπ.), αφού αυτό αποτελεί μέρος της περιουσίας του μουσείου και ενδεχόμενη φθορά ή καταστροφή απαιτεί τη διάθεση σημαντικών πόρων για την αποκατάστασή του. Σε πολλές περιπτώσεις, τα κτήρια των μουσείων αποτελούν και τα ίδια μνημεία της αρχιτεκτονικής και πρέπει να καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια προστασίας των υποδομών τους.

Η πολιτική προστασίας των εγκαταστάσεων χαράσσεται σε συνεργασία με τους μηχανικούς μελετητές του κτηρίου και εφαρμόζεται σε συνεργασία με το τεχνικό προσωπικό του μουσείου.

10.4.2 Συστήματα αναγγελίας κινδύνων και προστασίας εγκαταστάσεων

Πέρα από τα συστήματα αναγγελίας και προστασίας που σχετίζονται με την προστασία των επισκεπτών και επισκεπτριών, των εργαζόμενων και των συλλογών, συμπληρωματικά συστήματα μπορούν να αναγγείλουν κινδύνους που απειλούν τα κτήρια, τις ηλεκτρομηχανολογικές τους εγκαταστάσεις και τις υποδομές στον περιβάλλοντα χώρο τους. Τέτοια μπορεί να είναι: συστήματα αναγγελίας υπερχειλίσης, υπερφόρτωσης ή υπερθέρμανσης δικτύων και εγκαταστάσεων, αστοχίας αυτοματισμών, υπέρβασης επιτρεπόμενου βάρους (σε αναβατόρια, ανελκυστήρες κ.λπ.) και όλα τα συστήματα που αναγγέλλουν αστοχίες που οφείλονται σε ανθρώπινη αμέλεια και τεχνικούς ή φυσικούς παράγοντες.

Η πρόβλεψη για τοποθέτηση, ο τακτικός έλεγχος και η συντήρηση αυτών των συστημάτων μπορούν να προστατεύσουν τις υποδομές του μουσείου από σοβαρές και δαπανηρές βλάβες.

Τέτοια συστήματα λειτουργούν κατά κύριο λόγο με οπτική και ηχητική αναγγελία, που ενεργοποιείται από αισθητήρες κίνησης, υπερχειλίσης, καπνού, αύξησης ή πτώσης τάσης κ.λπ.

10.4.3 Υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας και ομάδες προστασίας

Οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες και οι ομάδες ασφαλείας που επιφορτίζονται με το έργο της προστασίας των εγκαταστάσεων μπορεί να είναι οι ίδιοι/ίδιες με τους/τις αντίστοιχους/αντίστοιχες υπεύθυνους/υπεύθυνες και τις ομάδες προστασίας του προσωπικού και των επισκεπτών/επισκεπτριών, ανάλογα με το μέγεθος, τη δομή και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μουσειακού φορέα (@O.10.2.4).

Στην περίπτωση προστασίας των εγκαταστάσεων, τα καθήκοντα του/της υπεύθυνου/υπεύθυνης και της ομάδας προστασίας σχετίζονται με την πρόληψη και τις ενέργειες απόκρισης σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που απειλούν τις κτηριακές και μηχανολογικές εγκαταστάσεις και τον περιβάλλοντα χώρο των μουσείων. Για τον λόγο αυτό, απαιτείται στενή συνεργασία των υπεύθυνων προστασίας των εγκαταστάσεων με το τεχνικό προσωπικό του μουσείου.

10.4.4 Σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών

Το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών προβλέπει επίσης ενέργειες από τους/τις υπεύθυνους/υπεύθυνες και τις ομάδες προστασίας, προκειμένου να προληφθούν καταστροφές στις υποδομές του μουσείου.³² Στο επίκεντρο του σχεδιασμού βρίσκεται η υλική, δομική και λειτουργική προστασία των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού, που κινδυνεύει από φυσικούς (φωτιά, νερό, σεισμό κ.λπ.), ανθρωπογενείς (βανδαλισμό, επίθεση κ.λπ.) και τεχνικούς/τεχνολογικούς παράγοντες (βραχυκύκλωμα, πτώση τάσης, κακό χειρισμό εξοπλισμού κ.λπ.).

Ένα σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών μπορεί να προβλέπει για την προστασία των εγκαταστάσεων και του εξοπλισμού από φυσικούς, ανθρωπογενείς ή τεχνολογικούς κινδύνους ενέργειες, με τρόπους όπως:

- Την άμεση ενημέρωση της Πυροσβεστικής ή της Αστυνομίας.
- Τη διακοπή υδροδότησης.
- Την πρόκληση διακοπής ηλεκτροδότησης.
- Την ενεργοποίηση εφεδρικής γεννήτριας ηλεκτρικού ρεύματος.
- Την ενεργοποίηση συστημάτων κατάσβεσης.

32 Για τον ορισμό, τον σκοπό, τα περιεχόμενα και τους πιθανούς λόγους αναθεώρησης των σχεδίων διαχείρισης έκτακτων αναγκών, βλ. @O.10.2.5.

- Την ενεργοποίηση συστημάτων άντλησης νερού.
- Την τοποθέτηση προσωρινών ικριωμάτων.
- Τον αποκλεισμό χώρων ή το άνοιγμα θυρών κ.ά.

10.4.5 Ασκήσεις ετοιμότητας για την προστασία των εγκαταστάσεων

Οι αντίστοιχες ασκήσεις ετοιμότητας επί των σχεδίων έκτακτων αναγκών θα διασφαλίσουν την αποτελεσματικότητα του σχεδίου δράσης στην πράξη. Και αυτές πρέπει να σχεδιάζονται προσεκτικά και να προγραμματίζονται τακτικά από τους/τις υπεύθυνους/υπεύθυνες προστασίας με βάση το εκάστοτε σχέδιο, τις πιθανές του αναθεωρήσεις και τα ενδεχόμενα εκδήλωσης φαινομένων ή ενεργειών που μπορεί να επιφέρουν καταστροφές στις εγκαταστάσεις (σεισμοί, έντονες βροχοπτώσεις, συρράξεις κ.λπ.).

10.5 ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ

Αποτελεσματική διαχείριση κινδύνων χωρίς την υποστήριξη της διοίκησης και την εμπλοκή όλων των επιμέρους τμημάτων των μουσείων δεν μπορεί να υπάρξει (Matthews, Smith και Knowles, 2016, σ. 170).

Η διοίκηση των μουσείων έχει την ευθύνη για τον **στρατηγικό σχεδιασμό διαχείρισης των έκτακτων αναγκών**. Είναι αυτή που πρέπει να συνεκτιμήσει τους κινδύνους, να κάνει την πρόβλεψη για τις απαραίτητες μελέτες και το κατάλληλο προσωπικό, και να αναπτύξει τη στρατηγική για την αντιμετώπιση των έκτακτων καταστάσεων και την ανάκαμψη από αυτές. Η συνεργασία με το φυλακτικό προσωπικό είναι απαραίτητη (ICOM and the International Committee on Museum Security, 1993, σ. 291-311).

Η ενημέρωση, η εκπαίδευση και η επικοινωνία έχουν κι αυτές μείζονα ρόλο στην αποτελεσματική προστασία των μουσείων απέναντι σε έκτακτες καταστάσεις και πρέπει και αυτές να εντάσσονται στο γενικότερο στρατηγικό πλάνο προστασίας (St John Holt, 1987, σ. 13-17· Ronacher Jr., 2012, σ. 370-375).

Ο στρατηγικός σχεδιασμός για τη διαχείριση των έκτακτων καταστάσεων στα μουσεία αναλύεται στις φάσεις της προετοιμασίας, της ανταπόκρισης και της ανάκαμψης, οι οποίες πρέπει να σχεδιάζονται προσεκτικά (Μπούνια, 2012, σ. 146-158).

Προσοχή!

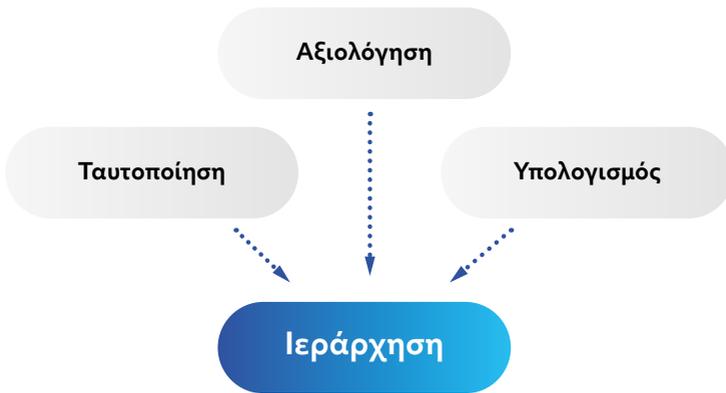
Για τον στρατηγικό σχεδιασμό διαχείρισης έκτακτων καταστάσεων αναζητήστε βοήθεια από τους/τις ειδικούς (μηχανικούς, τεχνικούς ασφαλείας, υπεύθυνους/ υπεύθυνες συντήρησης κ.λπ.). Τις περισσότερες φορές, οι κίνδυνοι κρύβονται σε σημεία που δεν μπορείτε να υποψιαστείτε. Μια κλειδαριά μπορεί να θωρακίσει έναν χώρο, αλλά μπορεί και να παγιδεύσει τους επισκέπτες σε μια κατάσταση κινδύνου. Ένα κρύσταλλο που προστατεύει ένα ευαίσθητο αντικείμενο μπορεί να το καταστρέψει λόγω ενός σεισμού. Ένα σύστημα κατάσβεσης φωτιάς μπορεί να καταστρέψει αντικείμενα των συλλογών ή να προκαλέσει ασφυξία.

10.5.1 Εκτίμηση κινδύνων

Η **εκτίμηση κινδύνων** σε σχέση με τις ιδιαιτερότητες του ανθρώπινου δυναμικού, των επισκεπτών/επισκεπτριών, των εγκαταστάσεων και των συλλογών αποτελεί βασική πτυχή του στρατηγικού σχεδιασμού διαχείρισης έκτακτων καταστάσεων (Griffith, 1987, σ. 27-36· Μπούνια, 2012, σ. 144-145). Περιλαμβάνει:

- Την **ταυτοποίηση των κινδύνων** (ποιοι είναι:). Οι κίνδυνοι εξαρτώνται από παράγοντες όπως η ταυτότητα του μουσείου, το περιεχόμενό του, το κοινό του, το κτήριο, η θέση του, οι γενικότερες πολιτικές και οικονομικές συνθήκες κ.λπ.

- Την **αξιολόγηση των κινδύνων** (τι επηρεάζουν;). Κάποιοι μπορεί να πλήττουν ανθρώπους, κάποιοι τις συλλογές, κάποιοι τις εγκαταστάσεις και κάποιοι όλα τα παραπάνω.
- Τον **υπολογισμό των κινδύνων** (πόσο συχνά και σε τι βαθμό είναι πιθανόν να εκδηλωθούν;). Ορισμένοι από αυτούς μπορεί να είναι ιδιαίτερα καταστροφικοί και άλλοι μικρότερης σημασίας. Κάποιοι μπορεί να εκδηλώνονται συχνά και άλλοι σπανιότερα.
- Την **ιεράρχηση των κινδύνων** (πόσο μεγάλη καταστροφή θα προκαλέσουν;). Συνοπτολογίζοντας όλα τα παραπάνω, ορισμένοι κίνδυνοι αποτελούν μείζονες απειλές και κάποιοι ελάχιστες απειλές.



Διάγραμμα ροής 2. Εκτίμηση κινδύνων.

Η καταγραφή των πληροφοριών που σχετίζονται με την εκτίμηση κινδύνων προτάθηκε να καταγράφεται σε πίνακες όπως αυτόν του Patric Boylan (2004, σ. 53-63) στη συνεδρίαση του ICOM το 2003 στην Ινδία (Μπούνια, 2012, σ. 146):

Καταστρεπτικά αποτελέσματα & πιθανοί κίνδυνοι	Αποδείξεις ετήσιας ή σχεδόν ετήσιας συχνότητας	Συχνά ή επαναλαμβανόμενα περιστατικά, που συμβαίνουν μία φορά κάθε περίπου 10-50 χρόνια	Αποδείξεις μη συχνών περιστατικών: Ίσως μία φορά κάθε 50-500 χρόνια	Σπάνια και μάλλον απρόβλεπτα γεγονότα, αλλά αποδείξεις ότι έχουν συμβεί στο παρελθόν
Σχετικά μικρές και περιορισμένες συνέπειες				
Σοβαρές συνέπειες σε ό,τι αφορά τις απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό και σε περιουσιακά στοιχεία				
Εξαιρετικά σοβαρές συνέπειες, καταστροφές μεγάλης έκτασης και μαζική απώλεια ανθρώπινων ζωών				
Καταστροφικές απώλειες σε όλα τα επίπεδα				

Πίνακας 1. Καταγραφή κινδύνων. Πηγή: Μπούνια, 2012, σ. 146, αναδημοσίευση από Boylan, 2004, σ. 67.

Προσοχή!

Η έλλειψη εκτίμησης των κινδύνων στα μουσεία είναι ιδιαίτερα σοβαρή υπόθεση – μπορεί να κοστίσει ανθρώπινες ζωές, να καταστρέψει μνημεία του πολιτισμού και της φύσης, να προκαλέσει φθορά των εγκαταστάσεων και, κατ' επέκταση, να πλήξει την εικόνα του μουσείου ανεπανόρθωτα. Κατά την αξιολόγηση των κινδύ-

νων, σκεφτείτε επιπλέον την εικόνα που θα παρουσίαζε το μουσείο σας σε έναν/μία ασφαλιστή/ασφαλίστρια αντικειμένων των συλλογών ή σε μια δίκη για τον τραυματισμό εργαζόμενου/εργαζόμενης ή επισκέπτη/επισκέπτριας (Griffith, 1987, σ. 29).

10.5.2 Προσωπικό ασφαλείας, δίκτυο συνεργατών/συνεργάτιδων ασφαλείας και λοιπό προσωπικό

Στρατηγικής σημασίας είναι ο σωστός υπολογισμός των αναγκών σε **προσωπικό ασφαλείας**, που απαιτείται για τη φύλαξη των εκθεσιακών χώρων, των αποθηκών, των κτηριακών εγκαταστάσεων και του περιβάλλοντα χώρου. Οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες ανθρωπίνου δυναμικού, σε συνεργασία με το τεχνικό προσωπικό, μπορούν να προσδιορίσουν ποσοτικά το προσωπικό ασφαλείας που απαιτείται για τη λειτουργία του μουσείου. Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να καθοριστεί η ιεραρχία του φυλακτικού προσωπικού, ο τρόπος που θα ενεργεί και τα επιμέρους ποιοτικά χαρακτηριστικά που θα πρέπει να διαθέτει, προκειμένου να μπορεί να καλύψει τις ειδικές ανάγκες του εκάστοτε μουσείου.

Το πλαίσιο για τη θεωρία προστασίας των συλλογών και τα καθήκοντα του φυλακτικού προσωπικού έχουν αναπτυχθεί εκτενώς στο εγχειρίδιο *Museum Security* της Διεθνούς Επιτροπής για την Ασφάλεια των Μουσείων του ICOM (ICOM and the International Committee on Museum Security, 1993). Εξαιρετικά χρήσιμο για την κατάρτιση του φυλακτικού προσωπικού των μουσείων είναι το *Εγχειρίδιο Φύλαξης Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων* που έχει εκδοθεί από το Ελληνικό Τμήμα του ICOM (Τσενές, 2014). Στα περιεχόμενά του αναπτύσσεται ο κώδικας δεοντολογίας, τα προσόντα, οι αρμοδιότητες και οι τρόποι απόκρισης σε έκτακτες καταστάσεις αναφορικά με το επάγγελμα του/της φύλακα.

Πέρα από το προσωπικό που απασχολεί το μουσείο ενεργά σε επίπεδο φύλαξης, οφείλει να αναπτύξει και ένα **δίκτυο συνεργατών/συνεργάτιδων ασφαλείας**, που θα το υποστηρίξουν σε έκτακτες, προγραμματισμένες ή μη καταστάσεις (όπως είναι μια προγραμματισμένη εκδήλωση με ιδιαίτερες απαιτήσεις ασφαλείας ή μια έκτακτη, οργανωμένη επίθεση).

Στις έκτακτες καταστάσεις ενεργοποιείται το σύνολο του προσωπικού. Οι υπεύθυνοι/υπεύθυνες προστασίας και οι ομάδες προστασίας απαρτίζονται και από μέλη του λοιπού προσωπικού, ενώ τα σχέδια διαχείρισης έκτακτων αναγκών θα επιτύχουν μόνο με τη συμμετοχή στην εκπαίδευση, την εγρήγορση και την ενεργοποίηση όλων.

Προσοχή!

Η διοίκηση πρέπει να προνοεί ώστε το προσωπικό ασφαλείας να βρίσκεται σε διαρκή κατάσταση επαγρύπνησης (για παράδειγμα, μέσω της εκπαίδευσης, της ενημέρωσης, της τήρησης του ωραρίου και των διαλειμμάτων). Ο εφησυχασμός θα οδηγήσει με βεβαιότητα σε κακή διαχείριση μιας έκτακτης κατάστασης.

10.5.3 Συστήματα ασφαλείας, υλικά και εξοπλισμός διάσωσης

Τα **συστήματα ασφαλείας**, τα ειδικά υλικά και ο **εξοπλισμός διάσωσης** αποτελούν στοιχεία της παθητικής και ενεργητικής ασφάλειας και προστασίας του μουσείου. Η μέριμνα για τον ακριβή προσδιορισμό, την προμήθεια ή εγκατάστασή τους και την εκπαίδευση του προσωπικού για την ορθή τους χρήση είναι στρατηγικής σημασίας για τα μουσεία.

Τα συγκεκριμένα είδη απαιτούν ανθρώπινους και υλικούς πόρους προκειμένου να προσδιοριστούν, αποκτηθούν, συντηρηθούν και χρησιμοποιηθούν. Ειδικά για όσα σχετίζονται με την πυρασφάλεια, η επάρκεια, λειτουργικότητα και αποτελεσματικότητά τους αξιολογείται από το Πυροσβεστικό Σώμα Ελλάδας, με το οποίο θα πρέπει να είστε σε επικοινωνία.

Στα συστήματα ασφαλείας μπορεί να περιλαμβάνονται τα συστήματα αναγγελίας (@O.10.2.2), αλλά και συστήματα:

- Με πολλαπλές εφαρμογές στην προστασία από φυσικούς, ανθρωπογενείς ή τεχνικούς/τεχνολογικούς παράγοντες, όπως συσκευές παρακολούθησης και καταγραφής (CCTV).
- Εξειδικευμένα για τις ανθρωπογενείς απειλές, όπως ανιχνευτές μετάλλων και ελεγκτές ασφαλείας ακτινών X (X-ray screeners).
- Εξειδικευμένα για την αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, όπως τα συστήματα κατάσβεσης φωτιάς.
- Εξειδικευμένα για την αντιμετώπιση τεχνολογικών καταστροφών, όπως συστήματα αποθήκευσης backup ψηφιακού περιεχομένου ή συστήματα UPS για την προστασία του τεχνολογικού εξοπλισμού από πτώσεις τάσης ή διακοπές ρεύματος κ.ά.

Υλικά όπως η άμμος και εξοπλισμός όπως τα φτυάρια θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν τόσο για την αντιμετώπιση της φωτιάς όσο και για την κατασκευή αναχωμάτων σε περίπτωση πλημμύρας.

Εξοπλισμός διάσωσης, όπως μάσκες οξυγόνου, μηχανήματα ανάνηψης ή ένα φαρμακείο με αιμοστατικούς επιδέσμους, θα μπορούσε να σώσει μια ανθρώπινη ζωή.

10.5.4 Αντιμετώπιση – διάσωση

Η λήψη στρατηγικών αποφάσεων για την **αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων** και τη **διάσωση προσώπων** συνίσταται:

- Στον **προσδιορισμό των άμεσων ενεργειών**. Ορισμένες ενέργειες είναι ιδιαίτερα σημαντικό να γίνουν στα πρώτα στάδια εκδήλωσης μιας κρίσης.
- Στην **προτεραιοποίηση των ενεργειών**. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να ακολου-

θηθεί συγκεκριμένη σειρά στην υλοποίηση ενεργειών, προκειμένου να ελαχιστοποιηθούν οι βλάβες. Η σειρά, που προσδιορίζεται από το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών, μπορεί, για παράδειγμα, να προβλέπει καταρχάς την εκκένωση χώρων με συγκεκριμένη σειρά σε σχέση με τον τόπο εκδήλωσης φωτιάς ή μπορεί να προβλέπει την ενημέρωση της Πυροσβεστικής πριν από οποιαδήποτε άλλη ενέργεια.

- Στη **λήψη των πρώτων σωστικών μέτρων**. Μετά την εκδήλωση της κρίσης υπάρχει ένα πλέγμα ενεργειών που μπορούν να διασφαλίσουν τη μέγιστη προστασία της υγείας των ανθρώπων και της κατάστασης διατήρησης των αντικειμένων των συλλογών και των κτηριακών υποδομών. Για παράδειγμα, η τοποθέτηση ικριωμάτων σε ένα ετοιμόρροπο κτήριο, η απομάκρυνση των σημαντικότερων αντικειμένων των συλλογών από το εσωτερικό του και η παράλληλη ενεργοποίηση ενός εφεδρικού συστήματος ασφαλείας μπορούν να διασφαλίσουν την ακεραιότητα των αντικειμένων των συλλογών και την προστασία τους από κλοπή.



Διάγραμμα ροής 3. Αντιμετώπιση κινδύνων – Διάσωση προσώπων.

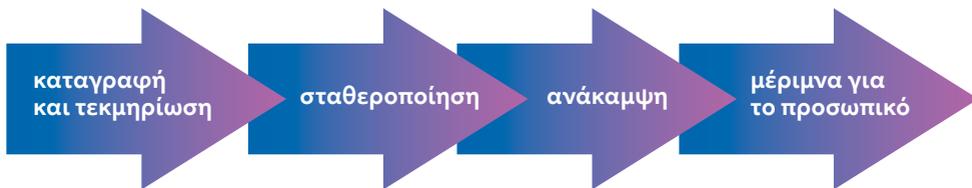
Προσοχή!

Πρέπει να διασφαλιστεί πως οι ενέργειες αντιμετώπισης έκτακτων καταστάσεων θα γίνονται μόνο όταν το προσωπικό που ενεργεί είναι ασφαλές και διαθέτει την απαραίτητη ψυχραιμία για να ενεργήσει. Πολύ σοβαρά ατυχήματα προκαλούνται από λανθασμένες αποφάσεις που λαμβάνονται σε κατάσταση πανικού (Τσενές, 2014, σ. 106-111).

10.5.5 Σταθεροποίηση – ανάκαμψη

Η περίοδος μετά την εκδήλωση της έκτακτης κατάστασης απαιτεί την ύπαρξη στρατηγικού πλάνου για τη διαχείριση της **σταθεροποίησης και ανάκαμψης** της κατάστασης, με ειδική μέριμνα και για τις ψυχολογικές επιπτώσεις της κρίσης (Matthews, Smith και Knowles, 2016, σ. 170). Στις ενέργειες που πρέπει να ακολουθηθούν περιλαμβάνονται:

- Η καταγραφή και τεκμηρίωση των ζημιών.
- Ο σχεδιασμός για σταθεροποίηση.
- Ο σχεδιασμός για την αναστροφή της κατάστασης.
- Η μέριμνα για το προσωπικό (φυσική και ψυχολογική ανάκαμψη).



Διάγραμμα ροής 4. Σταθεροποίηση κρίσεων και ανάκαμψη.

10.5.6 Ενημέρωση, εκπαίδευση και επικοινωνία με το προσωπικό

Καμία στρατηγική προστασίας δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική χωρίς επικοινωνία με το προσωπικό του μουσείου, ενημέρωση και κατάλληλη εκπαίδευση (St John Holt, 1987, σ. 16). Αντικείμενο προσεκτικού σχεδιασμού πρέπει να είναι:

- Η ενημέρωση του προσωπικού για ζητήματα ασφάλειας προσώπων, συλλογών και εγκαταστάσεων.
- Η κατάλληλη εκπαίδευση του προσωπικού για την πρόληψη, διαχείριση και αντιμετώπιση των έκτακτων καταστάσεων.
- Ο προγραμματισμός της τακτικής επικοινωνίας και συνεργασίας για τα παραπάνω ζητήματα.

Έχει καταγραφεί πως η αύξηση των ωρών εκπαίδευσης, η παρότρυνση των εκπαιδευόμενων να αναπτύξουν σχέδια προσαρμοσμένα στις ειδικές ανάγκες του εκάστοτε μουσείου και η τακτική επίσκεψη και αξιολόγηση από τους εκπαιδευτές βοηθούν στην επαγρύπνηση και την αποτελεσματικότητα την ώρα εκδήλωσης της κρίσης, αλλά και κατά το άμεσο χρονικό διάστημα που την ακολουθεί (Matthews, Smith και Knowles, 2016, σ. 83).

Προσοχή!

Η εκπαίδευση και οι πληροφορίες πρέπει να είναι στοχευμένες και εύκολα αφομοιώσιμες. Η πληθώρα πληροφοριών μπορεί να οδηγήσει σε σύγχυση σε κρίσιμες στιγμές.

10.5.7 Ενημέρωση και επικοινωνία με επισκέπτες/επισκέπτριες

Η **ενημέρωση των επισκεπτών/επισκεπτριών** για ζητήματα προστασίας προσώπων και συλλογών είναι ιδιαίτερα σημαντική. Τα κρίσιμα σημεία που αφορούν την προστασία πρέπει να μεταφέρονται με σαφήνεια και αποτελεσματικότητα, στο πλαίσιο της επίσκεψης στο μουσείο. Στις έκτακτες καταστάσεις, οι επισκέπτες/επισκέπτριες θα πρέπει να βρίσκουν εύκολα τις απαραίτητες πληροφορίες που θα τους καθοδηγήσουν. Για παράδειγμα, τα σημεία στα οποία θα τοποθετηθεί ειδική αυτόφωτη σήμανση για την πορεία διαφυγής με τρόπο που να είναι ορατή,

τα σημεία στα οποία θα εγκατασταθούν κουμπιά αναγγελίας κινδύνου, τα σημεία στα οποία θα τοποθετηθούν φορητοί πυροσβεστήρες με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και σήμανση, καθώς και οι θέσεις στις οποίες θα αναρτηθούν τα σχέδια εκκένωσης του κτηρίου, προσδιορίζονται από το σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών κατά περίπτωση.

Η διοργάνωση ειδικών εκπαιδευτικών δράσεων μπορεί να ευαισθητοποιήσει και να ενημερώσει τους/τις επισκέπτες/επισκέπτριες ως προς την εν γένει απόκρισή τους σε έκτακτες καταστάσεις που μπορεί να απειλήσουν πρόσωπα ή αντικείμενα της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς.

10.5.8 Αξιολόγηση συστημάτων ασφαλείας και σχεδίων διαχείρισης έκτακτων αναγκών

Η τακτική **αξιολόγηση των συστημάτων ασφαλείας και των σχεδίων διαχείρισης έκτακτων αναγκών** είναι στρατηγικά αναγκαία. Μια και οι περιβαλλοντικές και κοινωνικές συνθήκες βρίσκονται σε διαρκή μεταβολή, και καθώς οι ειδικές ανάγκες των κτηρίων και των αντικειμένων των συλλογών (για παράδειγμα, λόγω παλαιώσης ή χρήσης των εγκαταστάσεων και λόγω παρατεταμένης έκθεσης των αντικειμένων) αλλάζουν με την πάροδο του χρόνου, είναι κρίσιμο να προγραμματίζεται η περιοδική αξιολόγηση και, εφόσον απαιτείται, η αναβάθμιση των συστημάτων ασφαλείας και η αναθεώρηση των σχεδίων έκτακτων αναγκών. Στον επανασχεδιασμό είναι απαραίτητο να λαμβάνονται υπόψη και οι μεταβολές στο προσωπικό του μουσείου (ηλικιακές, ποιοτικές, ποσοτικές κ.λπ.).

10.5.9 Αξιοποίηση της τεχνολογίας

Στη σύγχρονη εποχή, η τεχνολογία στον τομέα της πρόληψης και της ασφάλειας παρέχει εξαιρετικά βοηθήματα. Εγκαταστάσεις, συστήματα και εξοπλισμός μπορούν να υποστηρίξουν ουσιαστικά την προστασία στον χώρο του μουσείου. Η μέριμνα για τοποθέτηση ή αναβάθμιση του τεχνολογικού εξοπλισμού προστασίας και ασφάλειας είναι υποχρέωση της διοίκησης, προκειμένου το μουσείο να είναι σε θέση να απαντήσει αποτελεσματικά στις έκτακτες προκλήσεις που τίθενται στο έργο και στη λειτουργία του. Αυτοματισμοί, συστήματα απομακρυσμένου ελέγχου και καταγραφής, και τεχνολογίες προγραμματισμού μπορούν να προβλέψουν, να αναγγείλουν και να περιορίσουν πολλές έκτακτες καταστάσεις, ενώ η τεχνολογική καινοτομία μπορεί να διευρύνει το πεδίο εφαρμογής της πρόληψης και της αντιμετώπισης κινδύνων.

Η τεχνολογία που είναι ήδη διαθέσιμη και αξιοποιείται στο πλαίσιο της ασφάλειας ανθρώπων, συλλογών και κτηρίων, όπως συστήματα αναγγελίας για τσουνάμι, εξελιγμένοι αντικλεπτικοί αισθητήρες κίνησης και εξοπλισμός για την ανίχνευση τρωκτικών ή εντόμων, αλλάζει με ταχείς ρυθμούς και είναι βέβαιο ότι θα είναι ήδη παρωχημένη την επαύριον της δημοσίευσης αυτού του Οδηγού. Μόνο η τακτική ενημέρωση από τους/τις υπεύθυνους/υπεύθυνες και το δίκτυο συνεργατών/

συνεργάτιδων ασφαλείας σας θα κατοχυρώσει ότι τα συστήματα ασφαλείας του μουσείου σας είναι ενημερωμένα.

10.5.10 Αξιοποίηση καλών πρακτικών και προτύπων

Το μουσείο αποτελεί φορέα που φυλάσσει, προστατεύει και προβάλλει αναντικατάστατα τεκμήρια του πολιτισμού και της φύσης. Όσον αφορά την αξιοποίηση καλών πρακτικών και προτύπων, οφείλει να αναζητά την πρωτοπορία στην τεχνολογία και τη μεθοδολογία αντιμετώπισης έκτακτων καταστάσεων που μπορεί να απειλήσουν τους/τις εργαζόμενους/εργαζόμενες, τους/τις επισκέπτες/επισκεπτριες και τα πολύτιμα αντικείμενα των συλλογών του. Το ICOM και η Αμερικανική Συμμαχία Μουσείων (American Alliance of Museums), μέσα από τις εκδόσεις τους και το υλικό που διαθέτουν ψηφιακά μέσω των ιστοσελίδων τους, προβάλλουν σύγχρονες μεθόδους για την προστασία των εγκαταστάσεων και των συλλογών των μουσείων.

Τα μουσεία μπορούν να συμβάλουν με την καταγραφή, δημοσιοποίηση και αξιολόγηση μέρους της δράσης τους αναφορικά με τη διαχείριση έκτακτων καταστάσεων. Από τον διάλογο και τη συνεργασία μεταξύ τους μπορούν να προκύψουν σημαντικά συμπεράσματα για την πρόληψη και αντιμετώπιση μελλοντικών κρίσεων, ενώ η έρευνα αλλά και η πρακτική έχει δείξει πόσο σημαντική είναι η πρακτική εμπειρία για την περαιτέρω ανάπτυξη της πρόληψης και της προετοιμασίας διαχείρισης έκτακτων καταστάσεων (Matthews, Smith και Knowles, 2016, σ. 171, 198).

Σε κάθε περίπτωση, ο μόνος τρόπος για να διασφαλίσετε πως θα είστε έτοιμοι για να αντιδράσετε σε έκτακτες καταστάσεις, με τις λιγότερες δυνατές απώλειες, είναι:

- Ο στρατηγικός σχεδιασμός για τη διαχείριση έκτακτων καταστάσεων.
- Ο προσεκτικός σχεδιασμός του κτηρίου και της έκθεσης από έμπειρους μελητές.
- Η ταυτοποίηση, η αξιολόγηση, ο υπολογισμός και η ιεράρχηση των κινδύνων.
- Η εκπόνηση και η τακτική αξιολόγηση και αναθεώρηση ενός σχεδίου διαχείρισης έκτακτων καταστάσεων με τρόπο εξειδικευμένο για την περίπτωση του κάθε μουσείου, του προσωπικού, των επισκεπτών/επισκεπτριών, των συλλογών και των εγκαταστάσεων.
- Η εφαρμογή των οδηγιών του/της τεχνικού ασφαλείας.
- Η μέριμνα για την ύπαρξη και την τακτική συντήρηση συστημάτων αναγγελίας κινδύνων και ασφάλειας, μέσω ατομικής προστασίας και εξοπλισμού διάσωσης.
- Ο ορισμός υπεύθυνων και ομάδων προστασίας.
- Η πραγματοποίηση τακτικών ασκήσεων ετοιμότητας.

Συντάξτε ένα σχέδιο προσαρμοσμένο στις ιδιαίτερες ανάγκες του μουσείου σας, τηρήστε ευλαβικά όσα προβλέπει και μην αυτοσχεδιάζετε εφαρμόζοντας «συνταγές» για τη σωστή αντίδραση, καλές και αποφευκτές πρακτικές που έχετε συγκεντρώσει από εγχειρίδια διαχείρισης έκτακτων καταστάσεων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Π.10.ι ΣΥΧΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1.	Είναι σημαντικό να αναγνωρίζω τους κινδύνους που μπορεί να προκαλέσουν έκτακτες καταστάσεις στα μουσεία;	@O.10.1
2.	Τι είδους παράγοντες μπορεί να προκαλέσουν έκτακτες καταστάσεις στα μουσεία;	@O.10.1.1, @O.10.1.2, @O.10.1.3
3.	Υπάρχει θεσμικό πλαίσιο για την πρόληψη των κινδύνων;	@O.10.1.4
4.	Ποιοί/ποιες ή τι ακριβώς κινδυνεύει στα μουσεία;	@O.10.2, @O.10.3, @O.10.4
5.	Τι πρέπει να κάνω για να τους/τις/τα προστατέψω;	@O.10.2, @O.10.3, @O.10.4
6.	Σε τι συνίσταται ο στρατηγικός σχεδιασμός για τη διαχείριση των έκτακτων καταστάσεων;	@O.10.5
7.	Τι πρέπει να κάνω μετά την εκδήλωση της έκτακτης κατάστασης;	@O.10.5.4, @O.10.5.5
8.	Εγκατέστησα τα συστήματα ασφαλείας και εκπόνησα σχέδια διαχείρισης έκτακτων καταστάσεων. Είναι αυτό αρκετό;	@O.10.5.8, @O.10.5.6, @O.10.5.7
9.	Τι προσωπικό χρειάζομαι για να είναι το μουσείο μου ασφαλές;	@O.10.2.4, @O.10.3.4, @O.10.4.3, @O.10.5.2
10.	Σε τι μπορούν να ωφελήσουν οι καλές πρακτικές και τα πρότυπα;	@O.10.5.10
11.	Ποια τεχνολογία να εφαρμόσω για να κάνω το μουσείο μου ασφαλές;	@O.10.5.9

Π.10.ii ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Bartlett, I. και Rowles, S. (1987) «Use of Personal Safety Devices». Στο F. Howie (επιμ.), *Safety in Museums and Galleries*. Λονδίνο: The International Journal of Museum Management and Curatorship/Butterworths, σ. 133-146.
- Boell, D.-M. (1998) «La conservation préventive des collections des musées: Principes et règles». Στο M.-O. De Bary και J.-M. Tobelem (επιμ.), *Manuel de muséographie: Petit guide à l'usage des responsables de musées*. Μπαρίτς: Séguier, σ. 109-120.
- Boylan, P. (2004) «Assessing risk: Museum emergency planning for natural, civil and armed conflict risks». Στο *Cultural Heritage Disaster Preparedness and Response, International Symposium Proceedings, Salar Jung Museum, Huderbad, India, 23-27 November 2023*. Παρίσι: ICOM, σ. 53-63.
- Constable, P. (1987) «Occupational Hazard in Museums». Στο F. Howie (επιμ.), *Safety in Museums and Galleries*. Λονδίνο: The International Journal of Museum Management and Curatorship/Butterworths, σ. 67-74.
- Dubin, S. C. (2012) «Βαρβαρότητες σε πολιτισμένους χώρους: Οι “πολιτισμικοί πόλεμοι” μέσα από συγκριτικό πρίσμα». Στο S. MacDonald (επιμ.), *Μουσείο και μουσειακές σπουδές: Ένας πλήρης οδηγός*. Αθήνα: Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, σ. 657-678.
- Ezrati, J.-J. (1998) «L' éclairage muséographique entre conservation et présentation: scénographie, muséographie et expographie». Στο M.-O. De Bary και J.-M. Tobelem (επιμ.), *Manuel de muséographie: Petit guide à l'usage des responsables de musées*. Μπαρίτς: Séguier, σ. 121-132.
- Griffith, E. A. (1987) «Liability Risk Management for Museums». Στο F. Howie (επιμ.), *Safety in Museums and Galleries*. Λονδίνο: The International Journal of Museum Management and Curatorship/Butterworths, σ. 27-36.
- ICOM and the International Committee on Museum Security (1993) *Museum Security and Protection: A handbook for cultural heritage institutions* (επιμ. D. Liston). Άμπινγκτον: Routledge.
- ICOM (1995). *Προληπτική συντήρηση στα μουσεία: Έλεγχος του φωτισμού. Έλεγχος του κλιματισμού*. Αθήνα: ICOM – Ελληνικό Τμήμα.
- ICOM (2005) *ICOM News: Newsletter of the International Council of Museums*, 58.
- ICOM (2011) *Εγχειρίδια προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς: Διαχείριση κινδύνων από τα μουσεία*. Αθήνα: ICOM – Ελληνικό Τμήμα.
- Kleitz, M.-O. (1998) «Les dégradations biologiques: Insectes et moisissures. Prévention et traitements». Στο M.-O. De Bary και J.-M. Tobelem (επιμ.), *Manuel de muséographie: Petit guide à l'usage des responsables de musées*. Μπαρίτς: Séguier, σ. 143-180.

- Lord, B. (2012) «The Life of Collections and the Cost of Keeping Them». Στο B. Lord, G. Lord και L. Martin (επιμ.), *Manual of Museum Planning*. Lanham: AltaMira Press, σ. 246-249.
- Matthews, G., Smith, Y. και Knowles, G. (2016) *Disaster Management in Archives, Libraries and Museums*. Αμπινγκτον: Routledge.
- Maximea, H. (2012) «Planning for Collections Storage». Στο B. Lord, G. Lord και L. Martin (επιμ.), *Manual of Museum Planning*. Lanham: AltaMira Press, σ. 250-284.
- Pedersoli, J. L. Jr., Antomarchi, C. και Michalski, S. (2016) *A Guide to Risk Management of Cultural Heritage*. Καναδάς: ICCROM.
- Poulot, D. (2009) *Musée et muséologie*. Παρίσι: La Découverte.
- Ronacher Jr., R. (2012) «Safety and Security». Στο B. Lord, G. Lord και L. Martin (επιμ.), *Manual of Museum Planning*. Lanham: AltaMira Press, σ. 365-407.
- Rossol, M. (1987) «Care and Preservation of Museum Personnel». Στο F. Howie (επιμ.), *Safety in Museums and Galleries*. Λονδίνο: The International Journal of Museum Management and Curatorship/Butterworths, σ. 39-50.
- St John Holt, A. (1987) «Safety Policies in Museums: Why and How». Στο F. Howie (επιμ.), *Safety in Museums and Galleries*. Λονδίνο: The International Journal of Museum Management and Curatorship/Butterworths, σ. 13-17.
- Waldron, H. A. (1987) «The Toxicology of Materials Used in Restoration and Conservation». Στο F. Howie (επιμ.), *Safety in Museums and Galleries*. Λονδίνο: The International Journal of Museum Management and Curatorship/Butterworths, σ. 75-84.
- Weintraub, S., Martin, L. και Cocks, J. (2012) «Preventive Conservation». Στο B. Lord, G. Lord και L. Martin (επιμ.), *Manual of Museum Planning*. Lanham: AltaMira Press, σ. 305-352.

Ελληνόγλωσση

- Γκιώση, Σ., Κρινή, Μ., Μαραγκού, Θ. και Πρόκος, Π. (2002) *Σεισμοί και αρχαιότητες: Προληπτικά και πρώτα σωστικά μέτρα*. Αθήνα: ΥΠΠΟ.
- Καλαμπάκας, Π. και Μειδάνης, Δ. (2008) «SilkMark: Προστασία των Πνευματικών Δικαιωμάτων στην Πράξη». Στο *Οι νέες τεχνολογίες στα μουσεία. Πρακτικά ημερίδας, Πολεμικό Μουσείο Αθηνών, 16 Ιουνίου 2007*. Αθήνα: Ελληνική Ομοσπονδία Σωματείων Φίλων των Μουσείων, σ. 170-176.
- Κόκκου, Α., Χατζηνικολάου, Τ. και Χούλια, Σ. (2009) *Κώδικας Δεοντολογίας του ICCOM για τα μουσεία*. Αθήνα: ICOM – Ελληνικό Τμήμα.
- Λαμπρόπουλος, Β. Ν. (2003) *Περιβάλλον μνημείων, μουσείων και αρχαιολογικών χώρων*. Αθήνα: Β. Ν. Λαμπρόπουλου.
- Μπούνια, Α. (2012) *Στα παρασκήνια του μουσείου: Η διαχείριση των μουσειακών συλλογών*. Αθήνα: Παττάκη.
- Τζώνος, Π. (2013) *Μουσείο και μουσειακή έκθεση: Θεωρία και πρακτική*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εντευκτηρίου.

- Τσενές, Σ. Ι. (2014) *Εγχειρίδιο φύλαξης μουσείων και αρχαιολογικών χώρων*. Αθήνα: ICOM – Ελληνικό Τμήμα.
- Τσώλης, Δ. Κ. (2008) «Προστασία και Διαχείριση Πνευματικών Δικαιωμάτων Ψηφιακού Περιεχομένου». Στο *Οι νέες τεχνολογίες στα μουσεία. Πρακτικά ημερίδας, Πολεμικό Μουσείο Αθηνών, 16 Ιουνίου 2007*. Αθήνα: Ελληνική Ομοσπονδία Σωματείων Φίλων των Μουσείων, σ. 159-169.

Π.10.iii ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Όρος	Σελίδα/ες
αμέλεια προσωπικού	23
αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων	48
αξιολόγηση συστήματος ασφαλείας και σχεδίου έκτακτων αναγκών	51
αστοχία εγκαταστάσεων	23
αστοχία τεχνολογικών συστημάτων	23
αστοχία φύλαξης	24
αντιμετώπιση	13
απειλή	14
άσκηση ετοιμότητας	13
διάσωση προσώπων	48
δίκτυο συνεργατών/συνεργατίδων ασφαλείας	47
δολιοφθορά εκ των έσω	24
έκτακτη ιατρική κατάσταση	20
εκτίμηση κινδύνων	44
ενημέρωση επισκεπτών/επισκεπτριών	50
έντονες βροχοπτώσεις και καταιγίδες	17
εξοπλισμός διάσωσης	48
επιδημία	19
επίθεση κατά ανθρώπων	20
επίθεση κατά αντικειμένων των συλλογών	21
επίθεση κατά εγκαταστάσεων	21
επικοινωνία, ενημέρωση και εκπαίδευση προσωπικού	50
καταστάσεις έκτακτων αναγκών	13
καταστροφή	14
κίνδυνοι	13
μελετητής/μελετήτρια μηχανικός	28
μέσα ατομικής προστασίας	30
μικροοργανισμοί και ζώα	19
πλημμύρα	16
πολιτική προστασίας	13
πρόληψη	13
προσδιορισμός, προτεραιοποίηση άμεσων ενεργειών και λήψη πρώτων σωστικών μέτρων	48
προστασία αρχείων	37
προστασία εγκαταστάσεων	41

προστασία προσωπικού και επισκεπτών/επισκεπτριών	28
προστασία συλλογών	35
προσωπικό ασφαλείας	47
πρωτόκολλο ενεργειών απόκρισης	13
πυροπροστασία	24
σεισμική και ηφαιστειακή δραστηριότητα	18
σταθεροποίηση και ανάκαμψη	49
στρατηγικός σχεδιασμός διαχείρισης έκτακτων αναγκών	44
σύστημα αναγγελίας κινδύνων	29
σύστημα ασφαλείας	48
σχέδιο διαφυγής/εκκένωσης	30
σχέδιο διαχείρισης έκτακτων αναγκών	13
ταυτοποίηση, αξιολόγηση, υπολογισμός και ιεράρχηση των κινδύνων	44
τεχνικός ασφαλείας	28
τεχνολογική επίθεση	22
τοξικότητα	18
τρωτότητα κτηρίου και εγκαταστάσεων	29
υπεύθυνος/υπεύθυνη και ομάδα προστασίας	30
φυλακτικό προσωπικό	30
φυσικοί, ανθρωπογενείς, τεχνικοί και τεχνολογικοί παράγοντες	15
φωτιά και καπνός	15
χιόνι και παγετός	17

Αθήνα, 2025

Σχεδιασμός-Συντονισμός Γνωσιακής Βάσης:
Σταυρούλα-Βίλλυ Φωτοπούλου, Μαρία-Ξένη Γαρέζου

Επιστημονική Επιμέλεια:
Έλια Βλάχου

ΟΔΗΓΟΣ 1

ΜΟΥΣΕΙΑΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: ΤΑΝΙΑ ΚΥΡΙΑΚΟΥ,
ΙΩΑΝΝΑ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ

ΟΔΗΓΟΣ 2

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΟΡΩΝ, ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΜΕΛΕΤΩΝ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΩΝ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΓΙΑ ΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΜΑΡΙΑ ΦΑΣΟΥΛΑ

ΟΔΗΓΟΣ 3

ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΚΩΝ - ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: ΑΝΝΑ ΚΑΛΛΙΝΙΚΙΔΟΥ,
ΣΠΥΡΟΣ ΝΑΣΑΙΝΑΣ

ΟΔΗΓΟΣ 4

ΨΗΦΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: ΜΑΝΩΛΗΣ ΒΟΥΒΑΚΗΣ,
ΜΑΡΙΑ ΦΑΣΟΥΛΑ

ΟΔΗΓΟΣ 5

ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΜΟΥΣΕΙΑΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΝΙΚΟΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΔΗΓΟΣ 6

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗ, ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΜΑΡΙΑ ΦΛΩΡΟΥ

ΟΔΗΓΟΣ 7

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΜΑΡΚΑΚΗ

ΟΔΗΓΟΣ 8

ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟΥ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΜΑΡΙΑ ΦΛΩΡΟΥ

ΟΔΗΓΟΣ 9

ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: ΑΝΝΑ ΚΑΛΛΙΝΙΚΙΔΟΥ,
ΣΠΥΡΟΣ ΝΑΣΑΙΝΑΣ

ΟΔΗΓΟΣ 10

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΕΚΤΑΚΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΣΤΑ ΜΟΥΣΕΙΑ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: ΣΠΥΡΟΣ ΝΑΣΑΙΝΑΣ

ΟΔΗΓΟΣ 11

ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΣΤΟ «ΠΡΑΣΙΝΟ ΜΟΥΣΕΙΟ»

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ: ΣΠΥΡΟΣ ΝΑΣΑΙΝΑΣ,
ΜΑΡΙΑ ΦΑΣΟΥΛΑ

Ο σκοπός του Οδηγού «Διαχείριση Έκτακτων Καταστάσεων στα Μουσεία» είναι διττός: αφενός, να ενημερώσει για τα είδη των καταστάσεων έκτακτης ανάγκης που μπορεί να πλήξουν τα μουσεία και, αφετέρου, να συμβάλει στην ανάπτυξη μηχανισμών πρόληψης και απόκρισης σε αυτές.

Έπειτα από εκτενή επισκόπηση βασικών εννοιών, παρουσιάζει τις κατηγορίες κινδύνων – φυσικών, π.χ. πλημμύρα, σεισμός, και ανθρωπογενών, π.χ. έκτακτες ιατρικές καταστάσεις, επιθέσεις κατά του προσωπικού και των επισκεπτών των μουσείων, επιθέσεις κατά μουσειακών αντικειμένων και εγκαταστάσεων, τεχνολογικές επιθέσεις, ανθρωπίνη αμέλεια, αστοχίες λειτουργικών συστημάτων του μουσείου. Παραθέτει, επίσης, τους κανονισμούς και τις διατάξεις που ορίζουν όλους τους τομείς ασφαλείας, καθώς και τις ειδικότητες που συγκροτούν την ομάδα ασφαλείας ενός μουσειακού οργανισμού.

Ο Οδηγός πραγματεύεται το θέμα της προστασίας του προσωπικού και των επισκεπτών, των συλλογών και των εγκαταστάσεων. Συνεκτιμώντας τις βασικές αρχές της πολιτικής προστασίας της κάθε ομάδας, τα διαθέσιμα συστήματα αναγγελίας κινδύνων και τα καθήκοντα του προσωπικού, δίνει βασικές κατευθύνσεις και οδηγίες για την προστασία των ανωτέρω, για την εκπόνηση σχεδίου διαχείρισης έκτακτων αναγκών και τη διοργάνωση ασκήσεων ετοιμότητας ανά περίπτωση.

Αποτυπώνει τη σημασία του στρατηγικού σχεδιασμού διαχείρισης έκτακτων καταστάσεων, αναλύοντας τα επιμέρους στάδια αυτού (εκτίμηση των πιθανών κινδύνων, αντιμετώπιση-διάσωση και σταθεροποίηση-ανάκαμψη), καθώς και τις προϋποθέσεις (υποστήριξη της Διοίκησης του μουσείου, συμμετοχή όλων των επιμέρους τμημάτων αυτού) και τα μέσα (δίκτυο συνεργατών, νέες τεχνολογίες, πρότυπα) για την επιτυχή εφαρμογή του.

Ο Οδηγός αναμένεται να εφοδιάσει τα στελέχη των μουσείων με τις απαραίτητες γνώσεις και τα εργαλεία για την ανάπτυξη μιας ολιστικής προσέγγισης στην πρόληψη και διαχείριση κρίσεων. Ο αναγνώστης θα κατανοήσει τις βασικές έννοιες που σχετίζονται με καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, θα αντιληφθεί τη στρατηγική σημασία της χάραξης πολιτικής προστασίας, θα υιοθετήσει καλές πρακτικές για την πρόληψη και θα σχεδιάσει πρωτόκολλα ενεργειών απόκρισης σε περιστατικά υψηλού κινδύνου, σε συνεργασία με εξειδικευμένους συνεργάτες και με βάση το ισχύον κανονιστικό πλαίσιο.



ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ
ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ
ΜΟΥΣΕΙΩΝ

ISBN 9789603867661



9 789603 867661